

**І. С. Кедун, О. О. Лейберов,
В. О. Прудько, О. Г. Самойленко**

ІСТОРІЯ СЕРЕДНІХ ВІКІВ

**ЧАСТИНА 2.
ПІЗНЄ СЕРЕДНЬОВІЧЧЯ
(кінець XIV – початок XVII століття)**

Ніжинський державний університет
імені Миколи Гоголя
Кафедра всесвітньої історії та міжнародних відносин

Кедун І. С., Лейберов О. О.,
Прудько В. О., Самойленко О. Г.

ІСТОРІЯ СЕРЕДНІХ ВІКІВ

**ЧАСТИНА 2.
ПІЗНЄ СЕРЕДНЬОВІЧЧЯ
(кінець XIV – початок XVII століття)**

*Навчально-методичні матеріали
та плани семінарських занять*

Ніжин – 2023

УДК 94(100)''13/16''(075.8)

I-89

Рекомендовано вченою радою
Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя
(НДУ ім. М. Гоголя)
Протокол № 4 від 27.09.2023 року

Рецензент:

Кириленко С. О. – кандидат історичних наук, доцент Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя.

Кедун І. С., Лейберов О. О., Прудько В. О., Самойленко О. Г.

I-89 Історія середніх віків. Частина 2. Пізнє середньовіччя (кінець XIV – початок XVII століття): навчально-методичні матеріали та плани семінарських занять для студентів 2 курсу історико-юридичного факультету. – Ніжин: НДУ ім. М. Гоголя, 2023. – 53 с.

Навчально-методичний посібник віддзеркалює зміст, мету та завдання курсу “Історія середніх віків. Пізнє середньовіччя”. У посібнику представлена робоча програма курсу, плани семінарських занять з методичними рекомендаціями до них, тематика реферативних повідомлень, завдання для самостійної та індивідуальної роботи студентів, обов’язкова та додаткова література, орієнтовний перелік питань для самопідготовки. Методична розробка розрахована на студентів історичних та політологічних спеціальностей вищих навчальних закладів та стане їм у пригоді для самостійної підготовки до складання заліку, написання курсових та дипломних робіт.

УДК 94(100)''13/16''(075.8)

© Кедун І. С., Лейберов О. О.,
Прудько В. О., Самойленко О. Г., 2023
© НДУ ім. М. Гоголя, 2023

ЗМІСТ

1. Передмова	4
2. Опис навчальної дисципліни	5
3. Інформаційний обсяг навчальної дисципліни.....	7
4. Структура залікового кредиту	20
5. Методичне забезпечення	25
5.1. Плани та методичні рекомендації до практичних занять	25
5.2. Орієнтовні питання для самопідготовки	42
6. Глосарій.....	45
7. Рекомендована література.....	48

ПЕРЕДМОВА

Курс “Історія середніх віків. Пізніє середньовіччя” є однією з навчальних дисциплін, що пропонується до вивчення студентам історичного факультету спеціальностей “Історія”, “Середня освіта. Історія” та “Історія та археологія”. Він є складовою та логічним продовженням курсів всесвітньої історії (історії стародавнього світу, античної та історії середніх віків V-XIII століть країн Європи, Азії та Африки) і охоплює період з моменту зародження капіталістичних відносин у Європі (кінець XIV – початок XV ст.) до завершення Тридцятирічної війни. Для країн Азії та Африки цей період охоплює значно більші часові межі, аж до початку XVIII ст.

У цей час відбувається занепад та остаточно загибель феодалізму, зникає характерний для нього тип економіки, на зміну якому приходять нові капіталістичні відносини. Відбуваються Великі Географічні Відкриття. Європейська людина значно розширює географічні межі свого існування. Проходять Реформація та Контрреформація наслідком яких став остаточно розкол християнства, що призвів до кривавих релігійних війн у багатьох європейських країнах. Остаточно складаються та укріплюються національні держави, які під кінець періоду об’єднуються у коаліції та вступають у довготривалі війни в боротьбі за європейську гегемонію. Станово-представницькі монархії поступово перероджуються в абсолютні. У сфері культури даний період представлений такими явищами як гуманізм, Відродження, класицизм та бароко. У державах Азії та Африки цього періоду, намітилась тенденція до занепаду величезних імперій Сходу, яка з часом тільки посилювалась. У решті-решт все це призведе до економічного та політичного регресу даного регіону та потрапляння його у колоніальну залежність від європейських країн.

Головна увага в курсі приділена не лише вивченню основних тенденцій загального розвитку, а й аналізу найбільш значущих подій політичного, соціального, культурно-релігійного та економічного характеру основних країн регіону. Значне місце відведено розгляду міжнародних відносин.

Висвітлюється роль, яку відіграли релігійні, національні та культурні традиції у формуванні політичного та соціального клімату в різних регіонах світу.

До посібнику включений історичний, політологічний, соціологічний, статистичний, регіональний матеріал, почерпнутий не тільки з середньовічних джерел, а й з досліджень сучасних вітчизняних та закордонних вчених.

Вивчення курсу “Історія середніх віків. Пізніє середньовіччя” розраховано на один семестр. Лекційна та практична складова курсу повністю збалансовані і дають можливість у повному об’ємі розглянути теоретичні питання курсу та якісно підготуватися до семінарських завдань. Вивчення окремих модулів завершується тематичним контролем. Складовою частиною курсу є розділ самостійної та індивідуальної роботи студентів.

2. Опис навчальної дисципліни

Курс: Підготовка спеціалістів	Напрямок підготовки, освітньо- кваліфікаційний рівень	Характеристика навчального курсу
<p>Кількість кредитів відповідних ECTS: 5</p> <p>Модулів: 3 (аудиторна робота; індивідуальна робота (ІНДЗ); самостійна робота)</p> <p>Змістових модулів: 2</p> <p>Загальна кількість годин: 150</p> <p>Тижневих годин: 2 Семестр – 8</p>	<p>Шифр та назва галузі знань: Гуманітарні науки</p> <p>Освітньо-кваліфікаційний рівень: бакалавр</p>	<p>Нормативна</p> <p>Рік підготовки: 2 Семестр: 4</p> <p>Лекції (теоретична підготовка): 26 год.</p> <p>Практичні заняття: 24 год.</p> <p>Самостійна робота: 100 год.</p> <p>Вид контролю: екзамен</p>

Мета і завдання курсу: формування уявлення про особливості та головні етапи розвитку країн Європи та Азії у період пізнього середньовіччя, вивчення закономірностей, тенденцій та національних особливостей історичного розвитку країн в означений історичний період, вміння на їх основі робити висновки, давати аргументовану та об'єктивну оцінку подій та явищ. Формування та розвиток творчої та самостійної мислячої особистості.

Предмет: огляд найважливіших історичних подій країн у заключний період доби середньовіччя, аналіз основних тенденцій суспільно-економічного, політичного, культурного, етнонаціонального та духовно – релігійного розвитку країн та регіонів.

Зміст дисципліни: реалізується в процесі вивчення трьох блоків: теоретичного, практичного та самостійної роботи.

Теоретичний – включає вивчення у лекційному курсі головних закономірностей розвитку країн та регіонів означеного історичного періоду.

Практичний блок передбачає вивчення та аналіз найбільш важливих, особливо значущих для розуміння історичного процесу тем. Він надає можливість студенту широко розкрити свої здібності, сприяє виявленню індивідуальних творчих особливостей, розвитку ораторського мистецтва.

Вимоги до знань та умінь

Знати:

- базовий фактичний матеріал;
- хронологію історичних подій історії пізнього середньовіччя;
- історіографію вивчаємої дисципліни;
- рушійні сили та характер еволюції європейської та східних цивілізацій;
- особливості та специфіку формування національних держав;
- головні тенденції міжнародних відносин у країнах та регіонах;
- основні методи науково-дослідної діяльності.

Вміти:

- оперувати історичними поняттями та сучасною науковою термінологією;
- виділяти та систематизувати основні ідеї у наукових текстах;
- вміти чітко виражати та обґрунтовувати свою точку зору;
- використовувати здобуті навички та знання у професійній діяльності;
- виявляти закономірності історичного розвитку.

Володіти:

- навичками збору, обробки, аналізу та систематизації наукової інформації;
- навичками вибору методів та засобів вирішення конкретних дослідницьких задач;
- комплексом загальнонаукових та спеціальних методів дослідження.

Компетенції:

У результаті вивчення навчальної дисципліни у студентів повинні бути сформовані наступні компетенції:

Загальнопрофесійні:

- здійснювати науково-дослідницьку діяльність у відповідній професійній сфері з використанням сучасних методів дослідження та інформаційно-комунікативних технологій;
- складати загальний план роботи з обраної теми, пропонувати методи дослідження та засоби обробки наукових результатів, проводити дослідження по узгодженому з науковим керівником плану, представляти отримані результати.

Універсальні:

- здатність до критичного аналізу та оцінки сучасних наукових досліджень, генеруванню нових ідей за для вирішення дослідницьких та практичних задач у міждисциплінарних областях;
- здатність проектувати та здійснювати комплексні дослідження на основі цілісного системного наукового світосприйняття;
- формування мети особистого та професійного розвитку та умов їх досягнення, з врахуванням етапів професійного зростання, індивідуально-особистісних особливостей.

3. Інформаційний обсяг навчальної дисципліни

ПРОГРАМА КУРСУ

“ІСТОРІЯ СЕРЕДНІХ ВІКІВ. ПІЗНЄ СЕРЕДНЬОВІЧЧЯ (кінець XIV- початок XVII століття)”

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 1.

Європейські країни у період пізнього середньовіччя

Тема 1. Виникнення капіталістичних відносин у країнах Західної Європи.

Особливості процесу первісного накопичення капіталу

Європа у період пізнього середньовіччя та раннього нового часу. Основні риси аграрного суспільства. Розвиток виробничих сил у промисловості, сільському господарстві та матеріальному житті у XV–XVI ст. Розвиток науки та техніки. Поява нових технологій. Джерела енергії. Вдосконалення енергетичних установок. Двигуни. Використання нових видів палива. Успіхи у гірничій справі. Металургія та металообробка. Текстильне ремесло. Кораблебудування. Морська справа. Торгівля. Нові міжрегіональні шляхи сполучення. Транспорт. Розвиток військової справи. Винайдення друкарства. Значний поштовх розвитку науки, культури та суспільної думки. Нові галузі промисловості. Ремесло. Поступовий занепад цехового виробництва. Зміни у сільському господарстві. Покращення обробітку землі. Зростання врожайності. Виведення нових сільськогосподарських культур. Поява нових порід худоби. Демографічне зростання населення Європи. Торгівельний капітал у ремеслі та промисловості. Зростання простого товарного виробництва у підготовці та розвитку капіталістичних відносин. Купці та лихварі у системі феодальної економіки. Процес первісного накопичення капіталу, його головні риси та особливості у окремих країнах. Експропріація власності у дрібних виробників. Процес “обгороджування” в Англії. Роль системи державних податків, лихварської кабали, феодальної ренти у процесі експропріації французького селянства. Діяльність Мести в Іспанії. Репресії проти експропрійованих. “Криваве законодавство” та його цілі. Примусова дисциплінація населення в нових економічних умовах. Робітні дома. Казарменний режим праці. Створення масової армії найманих робітників. Зосередження значних грошових капіталів у руках потенційних підприємців шляхом лихварства, система державних боргів та відкупів, колоніальної торгівлі та прямого грабунку. Феномен піратства. Значення політики меркантилізму та протекціонізму для здійснення первісного накопичення капіталу. Причини “революції цін”. Її вплив на соціально-економічний розвиток країн Західної Європи та Азії. Міжнародний поділ праці в Західній Європі в XVIст. Три основних регіони. Виникнення світового ринку. Деструктивна роль первісного накопичення капіталу по відношенню до феодальної системи господарювання. Банківська справа. Генеза капіталізму. Мануфактури. Їх відмінність від цехів. Шляхи утворення мануфактур. Три типи (види) мануфактур. Характерні риси

мануфактурної стадії виробництва. Ручний характер праці та високій рівень спеціалізації виробництва в середині мануфактур. Виникнення капіталістичного виробництва на селі. Два шляхи розвитку аграрного виробництва. Види оренди. Фермерство та його головні відмінності від традиційного селянського господарства. “Друге видання кріпосництва” в країнах Центральної та Східної Європи та його причини. Зв’язок цього явища з розвитком капіталізму в Західній Європі.

Тема 2. Великі Географічні Відкриття XV- початку XVII ст.

Початок утворення колоніальних імперій

Причини Великих Географічних Відкриттів. Еволюція капіталістичних відносин. Успіхи у науці та техніці. Уявлення людей про Землю. Португальські географічні відкриття 1418-1460 рр. Енріке Мореполавець. відкриття Мадейри, Канарських та Азорських островів. Португальські відкриття в Африці. Бартоломео Діаш та відкриття мису Доброї Надії. Христофор Колумб і його перша подорож в Індію 1492-1493 рр. Відкриття Нового Світу. Подорожі Х. Колумба 1493-1496, 1498-1500, 1502-1504 рр. Відкриття морського шляху в Індію. Васко да Гама. Португальські колоніальні захоплення. Відкриття західного шляху в Індію. Перша навколосвітня подорож Ф. Магеллана (1519-1522 рр.). Іспанська колонізація Карибського басейну. Відкриття Юкатану. Завоювання Мексики та Перу. Цивілізації майя, ацтеків та інків. Е. Кортес. “Конкіста”. Ф. Пісарро. Похід Д. Альмагро в Чилі 1535-1537 рр. Пошуки “країни ельдорадо”. Зміна характеру колонізації. Формування системи управління іспанськими колоніями. Економіка іспанських колоній. Початок завезення рабів із Африки. Енком’енда. Расово-етнічна стратифікація населення. Креоли. Португальські колонії. А. Кабрал та відкриття Бразилії (1500 р.). “Ленгуа жерал”. Португальська колоніальна система в XVI – на початку XVII ст. Колонізація та католицька церква. Відкриття європейців у Північній Америці в кінці XV – в середині XVII ст. Колоніальна експансія Англії та Франції на континенті. Ф. Дрейк та географічні наслідки його навколосвітньої подорожі. Географічні відкриття в басейні Тихого океану. Пошук “невідомої Південної землі”. Плавання П. Кіроса та Л. Тореса. Голландські експедиції В. Янзона та А. Тасмана. Початок утворення голландської, англійської, французької колоніальних імперій. Значення та наслідки Великих Географічних Відкриттів. Історіографія проблеми.

Тема 3. Реформація та контрреформація в Європі

Особливості історичного розвитку країн Західної Європи в XVI ст. Соціально-політичні передумови Реформації. Укріплення позицій буржуазії. Посилення соціальних контрастів. Пауперизація населення. Економічна, політична та культурна роль буржуазії. Ідеологічна підготовка Реформації. Розвиток наук та суспільної думки. Значення книгодрукування для розвитку світської освіти та встановлення міждержавних контактів у сфері інтелектуальної культури Гуманісти. Їх критика папської теократичної доктрини та морального стану духовенства. Ідейні витоки Реформації. Антикатолицьке та антифеодалне

спрямування суспільних рухів XVI ст. Реформація як форма затвердження бюргерської ідеології в релігійній сфері. Загострення класових конфліктів та селянсько-плебейське розуміння Реформації. Мартін Лютер (1483-1546 рр.) та початок Реформації в Німеччині. Перший етап Реформації (1517-1521 рр.). Програма Лютера “95 тез”. Теорія “трьох тільки”. Лейпцігський диспут 1519 р. Програма Лютера церковно-політичних перетворень. Секуляризація церковного майна. Лютер на Вормському рейхстазі. Переклад Біблії на німецьку мову. Утворення різних течій у реформаційному русі. “Цвікауські пророки”. Томас Мюнцер та його вчення Реформація у Швейцарії. Ульріх Цвінглі та його вчення. Анабаптисти. Жан Кальвін та його вчення. Об’єднання зусиль європейських монархів для захисту католицизму. Рим – центр боротьби з протестантизмом. Католицька церква – центр боротьби за збереження та посилення позицій католицизму. Утвердження абсолютських режимів, що спиралися на підтримку католицької церкви. Початок реформи католицької церкви. Контрреформація. Римський папа Павло III (1534-1549 рр.). Нові чернечі ордени. Орден театинці. П. Карафа. Орден капуцинів. Орден “босих” кармеліток. Свята Тереза Авільська. Орден барбанітів (1530 р.). Орден Святої Урсули. Орден єзуїтів (1540 р.). Ігнатій Лойола. Устав ордену “воїнів Хрестових” – “Духовні вправи”. Нова схоластика. Доктрина тираноббивства. Принципи організації управління орденом. Значення діяльності єзуїтів в укріпленні впливу католицької церкви. Політика папства. Впровадження вищого інквізиційного трибуналу в Римі (1542 р.). “Індекс заборонених книг” (1559 р.). Дж. Бруно, Дж. Ч. Ванінні. Т. Кампанелла, Г. Галілей. Тридентський XIX Вселенський собор (1545-1563 рр.). Роль Собору в укріпленні позицій католицизму. Заходи з укріплення католицької церкви. Рішення собору. Підтвердження догматичної основи та організаційної структури католицької церкви. Визнання необлежаної влади Римського папи над церквою. Реалізація рішень Тридентського собору. Реставрація католицизму. Впровадження папських представників при європейських дворах. Створення Григоріанського університету. Реформа календаря. Результати Контрреформації. Посилення значення національних церков. Послаблення впливу папства на міжнародній арені. Секуляризація суспільної свідомості. Історіографія проблеми.

Тема 4. Політичний та соціально-економічний розвиток Німеччини на початку XVI століття. Селянська війна 1524-1525 рр. Німеччина у 2-й половині XVI – на початку XVII століть

Політичний лад Німеччини на початку XVI століття. Німецькі землі у складі Священної Римської імперії. Імператорська влада за Максиміліана I (1493-1519 рр.). Політична роздробленість країни. Ландтаги. Міста Німеччини. Регіональні центри управління. Економічний розвиток Німеччини у перші десятиліття XVI ст. Міжнародна торгівля. Банківська справа. Лихварсько-банкірські дома Фуггерів, Вельзерів, Гохштеттерів. Нерівномірність економічного розвитку німецьких земель. Німецьке село початку XVI ст. Соціальна боротьба на селі та в містах. Таємні організації “Башмака”, “Бідного Конрада”. Католицька церква у Німеччині на початку XVI ст. Практика продажу індульгенцій. Гуманістична

критика церкви. Е. Роттердамський. Ульріх фон Гуттен. Мартін Лютер та початок Реформації. Томас Мюнцер та його вчення. Німецьке лицарство та реформація. Ф. фон Зіккінген. Лицарське повстання (1522-1523 рр.) та його придушення. **Селянська війна в Німеччині 1524-1525 рр.** Причини Селянської війни. Селянські виступи на Верхньому Рейні літом 1524 р. Повстання в Швабії. Програма “12 статей”. Швабський союз та Георг фон Вальдбург. Повстання у Франконії. Гейльбронська програма. Гец фон Берліхінген. Флоріан Гейєр. Розгром повстання у Франконії військами Швабського союзу. Селянська війна в Тюринго-Саксонському регіоні. Завершення Селянської війни. Придушення селянських виступів у Ельзасі. Наслідки Селянської війни. Радикальні течії Реформації після Селянської війни. “Царство праведних” у Мюнстері (1534-1535 рр.). Ян Матіс. Ян Лейденський. Подальше поширення Реформації. Протестантизм. Вормський едикт (1521 р.). Шпеєрський рейхстаг (1529 р.) та його рішення. “Аугсбурзьке віросповідання” та спроба пошуку згоди між протестантами та католиками. Провал переговорів. Війна між імператором Карлом V та протестантськими князями. Шмалькальденський військово-політичний союз. Битва при Мюльберзі (1547 р.), Розпуск союзу протестантів. Рейхстаг 1555 р. та укладення Аугсбурзького релігійного миру. Господарське життя Німеччини у другій половині XVI ст. Вплив “революції цін”. Політична ситуація в країні в другій половині XVI – на початку XVII ст. “Формула згоди”. М. Кроль. Правління імператорів Фердинанда I та Максиміліана II (1556-1576 рр.). Рудольф II (1576-1612 рр.). Культура Німеччини в XVI ст. Розвиток гуманізму. Розвиток культури в умовах Реформації. Культура в добу Контрреформації. Німецька література другої половині XVI – початку XVII ст. Образотворче мистецтво. Історіографія проблеми.

Тема 5. Іспанія в XV – першій половині XVII ст.

Іспанія після завершення Реконкісти. Карл I (V) (1516-1555 рр.). Об'єднання володінь іспанських королів з землями Габсбургів у Європі. Збереження політичної самостійності частинами іспанського королівства. Господарська роздробленість. Загострення ситуації в країні на початку царювання Карла V. Ідея створення “всесвітньої імперії”. Абсолютистські тенденції в управлінні. Повстання комунерос у Кастилії (1520-1522 рр.). Створення “Священної хунти”. З'їзд в Авіле. З'їзд у Севільї. Початок розколу повстанського табору. Програма повсталих “99 статей” (1521 р.). Конфлікт міст та грандів. Розгром та придушення повстання. Повстання на Мальорці. Економічний розвиток Іспанії у XVI ст. Соціальний лад Каталонії, Севільї, Арагону та Валенсії. Державний лад. Посилення абсолютистських тенденцій та занепад кортесів. Зростання впливу дворянства. Зовнішня політика королівства. Війни з Францією та Османською імперією. Невдачі у побудові світової католицької імперії. Початок занепаду Іспанії. Філіп II (1555-1598 рр.). Шлюбна політика. Гоніння на морісків (1568 р.). Зовнішня політика Філіпа II. Боротьба з Англією. Революція в Нідерландах. Війни з Туреччиною. Приєднання Португалії до Іспанії (1581 р.). Економічний занепад Іспанії у 2-й пол. XVI ст. “Революція цін” та її наслідки. Пограбування колоній. Іспанський абсолютизм. Іспанія на початку XVII ст. Філіп III (1598-1621

рр.). Вигнання морісків з Іспанії. Війни з Голландією. Філіп IV (1621-1665 рр.). Занепад міжнародного престижу Іспанії. Іспанія у Тридцятирічній війні. Втрата португальських колоній. Повстання у Португалії та відокремлення її від Іспанії (1640 р.). Жоан IV Браганцький. Народні рухи. Культура Іспанії XVI – першої половини XVII ст. Історіографія проблеми.

Тема 6. Італія. Країни Центральної та Південної Європи в кінці XV-першій половині XVII ст.

Італія. Територіальне укрупнення провідних італійських держав та їх політична роз'єднаність. Італійські війни 1494-1559 рр. “Анжуйський спадок”. Прохід короля Франції Карла VIII в Італію (1494 р.). Перший період війн (1494-1513 рр.). Завоювання Неаполя французами. Утворення “Святої Ліги” (1495 р.). Похід Людовіка XII 1499 р. Завоювання Мілану та Ломбардії. Розгром Міланського герцогства та Неаполітанського королівства. Вступ у війну Іспанії. Оформлення антивенеціанської Кембрійської Ліги папою Юлієм II (1504 р.). Укладення франко-флорентійського союзу. Похід Франциска I та битва прі Маріньяно. Відновлення боротьби Карлом V. Битва прі Павії (1525 р.) Коньякська Ліга (1526 р.). Взяття Риму військами Карла V.

Мир у Като-Камбрезі (1559 р.). Економічний розвиток Італії у XVI – першій половині XVII ст. Сільське господарство Італії. Регрес. Соціально-політична структура італійських держав. Політичний розвиток італійських держав. Флорентійська республіка. Венеціанська та Генуезька республіки. Іспанські володіння в Італії. Савойське герцогство. Папська область. “Малі” держави Італії. Соціальна боротьба. Реформація та контрреформація в Італії. Культура Італії XVI – першої половини XVII ст. “Високе відродження”. Гуманізм. Соціально-політична думка. Література. Філософія. Наука. Театр та музика. Образотворче мистецтво. Бароко. Архітектура.

Країни Центральної та Південної Європи в кінці XV – першій половині XVII ст. Соціально-економічний розвиток. Політичне становище.

Австрія. Австрія у складі Священної Римської імперії. Влада Габсбургів. Особливості соціально-економічного ладу Австрії у XVI – першій половині XVII ст. Історіографія проблеми. Особливості політичного устрою. Реформи Фердинанда I (1556-1564 рр.). Реформа центрального управління. Реформація та контрреформація в Австрії. Фердинанд II та перемога контрреформації. Складання системи раннього абсолютизму в Австрії. Історіографія проблеми.

Тема 7. Англія та країни Північної Європи в кінці XV – першій половині XVII ст.

Англія. Економічний розвиток Англії. Аграрний розвиток та соціальні зміни на селі. “Нове дворянство”. Початок аграрного перевороту. Обгороджування. Законодавство проти пауперів та спротиву обгороджуванню. Повстання Р. Кета (1549 р.). Становлення абсолютизму в Англії. Завершення “війн троянд”. Генріх VII Тюдор (1485-1509 рр.). Генріх VIII (1509 – 1547 рр.). Реформи державного управління. Т. Кромвель. Таємна Рада. Судова реформа. Парламент у тюдорівську епоху. Королівська реформація та її наслідки. Едуард VI (1547 –

1553 рр.). Контрреформація Марії Тюдор (1553-1558 рр.). Єлизавета I (1558-1603 рр.). Релігійне врегулювання. Англіканство. “Символ віри” – “39 статей” (1571 р.). Абсолютизм та радикальна реформація. Пуританізм. Економічна політика Єлизавети I. Протекціонізм. Торгівельна та колоніальна експансія Англії. Англійські торговельні компанії.

Ф. Дрейк. Піратство. Колонізація Ірландії. Англо-шотландські взаємовідносини. Единбургська угода 1560 р. Загострення англо-шотландських відносин. Розгром “Непереможної армади” 1588 р. Соціально-економічна та політична криза кінця XVI ст. Англія у роки правління перших Стюартів (1603-1625 рр.). Яків I. Зовнішня політика перших Стюартів. Карл I (1625-1649 рр.). Релігійна політика Стюартів. Культура Англії в кінці XV- першій половині XVII ст. Історіографія проблеми.

Скандинавські країни в XVI – першій половині XVII ст. Причини посилення Швеції. Регенти з дому Стуре. Похід Крістіана II Датського в Швецію (1518 р.). “Стокгольмська кривава баня” (1520 р.). Антидатське повстання в Швеції (1520-1523 рр.). Розрив Кальмарської унії. Густав Ваза. Початок боротьби Данії разом із Норвегією та Ісландією проти Швеції у союзі з Фінляндією. Економічний розвиток Північної Європи в XVI ст. Нова торговельна кон’юнктура. Ослаблення Ганзи. “Торговельні війни” на Балтиці. Соціальні зрушення у північноєвропейських суспільствах. Реформація в Скандинавських країнах. Перехід від станової до абсолютної монархії.

Данія. Особливості соціального розвитку в XVI ст. Реформи Крістіана II. Правління Фредеріка I (1523-1533 рр.). Визнання незалежності Швеції. Спроба Крістіана II повернутись на датський престол та “графська війна” (1534-1536 рр.). Крістіан III (1536-1559 рр.). “Дворянський король” та посилення привілеїв датського дворянства. Реформація в Данії. Риксдаг 1536 р. та його рішення. Реформація в Норвегії та Шлезвігу. Зовнішня політика Данії. Датсько-московська угода. Фредерік II (1559-1588 рр.). Розділ спадку Лівонського ордену. Північна війна 1563-1570 рр. та її результати для Данії. Данія на початку XVII ст. Крістіан IV (1588-1648 рр.). Меркантилізм. Створення торговельного та військового флоту. Казенні мануфактури. Датські торговельні компанії. Війни Крістіана IV та ослаблення країни. Перемога у датсько-шведській війні 1611-1613 рр. Данія в Тридцятирічній війні. Любекський мир 1629 р. Поразка у датсько-шведській війні 1643-1645 рр. та її наслідки.

Швеція. Розрив Кальмарської унії та відновлення незалежності Швеції. Реформація в Швеції. Густав I. Риксдаг 1544 р. Введення ортодоксального лютеранства. Державні реформи Густава I Вази. Укріплення фінансів, армії та флоту. Зовнішня політика Швеції в XVI – на початку XVII ст. Приєднання Північної Естонії. Юхан III (1568-1592 рр.). Особиста унія Швеції та Речі Посполитої (1592-1599 рр.). Сигізмунд III (I). Війни з Московською державою та приєднання Північної Фінляндії та Карели. Економічний та соціальний розвиток Швеції у добу пізнього середньовіччя. Утвердження абсолютизму. Густав II Адольф. Війни та посилення Швеції. Кальмарська війна з Данією (1611-1615 рр.). Столбовський мир 1617 р. Захоплення руського узбережжя Фінської затоки. Закріплення в Лівонії, Курляндії та Східній Пруссії. Приєднання Данцигу.

Швеція у Тридцятирічній війні та її результати. Перемоги Швеції у війнах с Данією (1645 р. 1658 р.). Перетворення Швеції на найсильнішу державу Балтійського регіону

Норвегія. Соціально-економічне становище Норвегії. Реформація та закріплення влади датських королів. Повстання 1502 та 1508 рр. Норвегія у складі Датсько-Норвезької монархії. Економічний підйом Норвегії.

Фінляндія. Фінляндія – провінція Швеції. Зміна адміністративних статусів країни. Економічний та соціальний розвиток Фінляндії. Реформація в Фінляндії. М. Агрікола (1510-1557 рр.). “Війна дубин” (1596-1597 рр.).

Ісландія – датська провінція. Королівська реформація. Історіографія проблеми.

Тема 8. Нідерландська буржуазна революція XVI – XVII ст.

Політичний лад Нідерландів за правління Габсбургів. Прагматична санкція 1549 р. Територіальні межі габсбургських володінь. Карл V. Система державного управління. Генеральний статхаудер. Державна рада. Фінансова рада. Таємна рада. Генеральні штати. Штати окремих провінцій. Економічний розвиток Нідерландів у XVI ст. Населення. Міста. мануфактурне виробництво. Торгівля. Виокремлення Північного та Південного економічних регіонів. Реформаційний рух у Нідерландах. Запровадження імператорської інквізиції 1522 р. Сектантські, опозиційні католицизму рухи. “Плакати”. Поширення кальвінізму. Політика Філіпа II в Нідерландах. Маргарита Пармська. Реформа церковного устрою. Кардинал А. Гранвелла. Формування опозиції у Державній раді. Вільгельм Оранський. Граф Егмонт та граф Горн. Початок революційного руху. Дворянський союз. “Компроміс”. Гези. Іконоборчий виступ 1566 р. Режим герцога Альби (1567-1573 рр.). “Кривава рада”. Страта Егмонта та Горна. Розгром військ Людовіка Нассау. Введення у країні іспанського податкового кодексу. Алькабалла. Другий етап визвольної боротьби. Повстання 1572 р. на півночі. Захоплення м. Бріль морськими гезами. Луїс Рекезенс. Антиіспанський рух на півдні. “Іспанський сказ”. Пограбування Антверпену 1576 р. Гентське умиротворення. 1576 р. Угода про союз. Дон Хуан Австрійський. Початок третього періоду боротьби. Олександр Фарнезе. Арраська унія 1579 р. Угода південних провінцій з Філіпом II. Утрехтська унія 1579 р. Союз північних провінцій. Вбивство Вільгельма Оранського 1584 р. Підкорення іспанцями Фландрії та Брабанту. Затвердження влади іспанців на Півдні. Моріц Насауський (1585-1625 рр.). Перемир’я з Іспанією 1609 р. визнання Іспанією незалежності Республіки З’єднаних провінцій. Відновлення воєнних дій 1621 р. Вестфальський мир 1648 р. та міжнародно-правове визнання незалежності Республіки З’єднаних провінцій. Політична боротьба в Республіці З’єднаних провінцій. Економічний розвиток Республіки З’єднаних провінцій та Іспанських Нідерландів. Поява торгівельних компаній. Формування голландської колоніальної системи. Культура Нідерландів XV- початку XVII ст. Рембрандт. П. Рубенс. Історіографія проблеми.

Тема 9. Абсолютна монархія XVI – першої половини XVII сталіть.

Французький абсолютизм

Франція на початку XVI ст. Завершення територіального об'єднання країни. Аграрний лад. Три господарчі регіони країни. Орендні відносини. Мануфактури та цехи. Торгівля. Особливості початкового накопичення капіталу. Соціальний лад. Феодальна аристократія. “Дворянство шпаги” та “дворянство мантиї”. Економічна база дворянства. Бюргерство. Плебейство. Селянство. Абсолютна монархія. Франциск I (1515-1547 рр.). Продовження війн в Італії. Зростання податків. Французькі експедиції у Новий Світ. Початок колонізації Канади. Церковні питання. Болонський конкордат 1516 р. Галіканська церква. Реформація у Франції. Ж.Л. д'Етапль та рух за реформу церкви. Розповсюдження кальвінізму. Генріх II (1547-1559 рр.). завершення Італійських війн. Мир у Като-Камбрезі (1559 р.). Релігійні війни (1562-1594 рр.). Франциск II (1559-1560 рр.). Зростання впливу Гізів. Гугеноти. Амбуазька змова (1560 р.). Карл IX (1560-1574 рр.). Вбивства у Вассі. Перший період релігійних війн 1562-1570 рр. Перша війна та перемир'я у Сен-Жермені (1570 р.). Г. Колінні. Другий період 1572-1576 рр. Варфоломійська ніч 1572 р. Створення гугенотської сепаратистської держави на Півдні Франції. Генеральні Штати (1560, 1576, 1588, 1614 рр.). Генріх III (1574-1589 рр.). З'їзд у Німі та оформлення Гугенотської конфедерації 1576 р. Утворення Католицької Ліги. Третій період 1580-1594 рр. Розпуск всіх релігійних організацій. Відновлення діяльності Католицької Ліги. Паризька Ліга (1585 р.). Вбивство Г. Гіза. Вбивство Генріха III. Генріх IV Бурбон (1594-1610 рр.). Нантський едикт (1598 р.). Кінець релігійних війн. Реформи Генріха IV. М. Сюллі. Колоніальна політика. Французька монархія першої половини XVII ст. Вбивство Генріх IV (1610 р.). Генеральні Штати (1614 рр.). Людовік XIII (1610-1643 рр.). Кардинал Ришельє 1623-1642 рр. Економічна політика Ришельє. Заходи на обмеження дворянського свавілля. Осада та взяття Ларошелі. “Едикт милості”. Зовнішня політика Франції. Культура Франції в XVI – першій половини XVII ст. Історіографія проблеми.

Тема 10. Культура Західної Європи в XVI-XVII ст.

Зміни у картині світу. Нові риси світосприйняття. Розвиток науки. Розвиток культури. Основні етапи та напрямки. Взаємодія традиційних та нових ідейних та художніх напрямків. Відродження як історичний тип культури. Гуманістичне світосприйняття. Продовження оновлення різних сфер культури. Вплив Реформації на культуру. Світський характер культури. Принцип “наслідування природі”. Маньєризм. Нова культурна епоха – бароко. Культура Німеччини XV-XVI ст. німецький гуманізм. Й. Рейхлін. У. фон Гуттен. Розвиток філософської думки. С. Франк. Я. Беме. Йоганн Кеплер. Німецька література другої половини XVI-початку XVII ст. Г. Сакс. М. Опіц. А. Гріфіус. Образотворче мистецтво. А. Дюрер. М. Нітхард. Творчість Лукаса Кранаха Старшого. “Дунайська школа”. Музика. Г. Шютц. Культура Іспанії XV-XVII ст. Основні культурні центри. М. Сервет. М. Сервантес де Сааведра. Лопе де Вега. Образотворче мистецтво. Ель Греко. Д. Веласкес. Х. де Рібейра. Б. Мурільйо. Історіографія проблеми. Культура Нідерландів XV-XVII ст. Музика. Живопис. Ян ван Ейк. І. Босх.

Коледж у Лувені. “Редерейкери”. “Етика” Коорнхерта. Юст Ліпсій. Медицина. А. Везалій. Живопис. Ф. Хальс. Рембрандт. П. Рубенс. А. ван Дейк. Ф. Снейдерс. Я. Йорданс. Література. Г. Гроцій. Культура Італії XV-XVII ст. Високе Відродження. Розвиток соціально-політичної думки. М. Макіавеллі. Ф. Гвічардіні. Література. Л. Арісто. розквіт пасторального жанру. Сінадзаро. Т. Тассо. Філософія. Наука. Театр. Музика. Образотворче мистецтво та архітектура. Л. да Вінчі. Рафаель. М. Буонаротті. Джорджоне. Тиціан. Культура Франції XV-XVII ст. Коледж де Франс. Затвердження паризького діалекту офіційною мовою королівства. М. Наваррська. Гуманізм. К. Моро. Ф. Рабле. Гурток “Плеяди”. П. Ронсар. М. Монтень його “Досліди”. Ж. Боден. Гугенотська література. Р. Декарт. П. Ферма. П. Гасенді. Література. Ф. Малебр. П. Корнель. Створення французької Академії. Образотворче мистецтво. Н. Пуссен. Клод Лорен. Ж. де Латур та творчість братів Ленен. Культура Англії XV- XVII ст. “Оксфордський гурток”. Дж. Колет. Т. Мор. “Утопія”. Живопис. Театр. К. Марло. В. Шекспір. Медицина. У. Гарвей. Ф. Бекон. Повсякденне життя в Європі. Історіографія проблеми.

Тема 11. Міжнародні відносини в XVI- в першій половині XVII століття.

Тридцятирічна війна

Нова епоха міжнародних відносин. Причини загострення інтересів європейських держав в Азії, Африці та Америці. Зміна політичної карти Європи. Вплив національно-визвольної боротьби на формування нового політичного розкладу на Європейському континенті. Розпад багатонаціональної імперії Габсбургів. “Державний інтерес”. “Загальне благо”. Конфесійний фактор у міждержавних відносинах. Коаліції на політичній основі. Оформлення дипломатичної служби. Посольська служба. Дипломатичний стиль документів. Формування інститутів постійного дипломатичного представництва. Дипломатична ієрархія. Формування дипломатичного протоколу. Формування міжнародного права. Причини політичних та воєнних конфліктів. XVI століття – час перманентних та затяжних конфліктів. Масштабність військових операцій. Постійні та наймані армії. Вогнища міжнародних конфліктів. Торгівельні та колоніальні протиріччя Іспанії, Франції та Англії. Взаємовідносини європейських держав та Османської імперії. Боротьба країн Північної Європи за панування на Балтиці. Італійські війни (1494-1559 рр.). “Анжуйський спадок”. Перебіг основних воєнних подій. Битви при Маріньяно, Павії та взяття Риму військами Карла V. Франко-османський союз (1525 р.). Като-Камбрезійський мирний договір (1559 р.). Іспано-португальський колоніальний конфлікт. Тордесільяська угода (1494 р.). Створення іспанської колоніальної імперії. Розгром “Непереможної армади” (1588 р.). Політика Англії з рівноваги сил Франції та імперії Габсбургів на континенті. Англо-шотландські відносини. Османський фактор зовнішньої політики європейських держав. “Священна ліга” та битва при Лепанто 1571 р. Кінець османських завоювань у басейні Середземного моря. Османська проблема у останній чверті XVI- на початку XVII ст. П’ятнадцятирічна війна 1593-1606 рр. Північно-Західна Європа та боротьба за торговельну монополію на

Балтиці. Загострення відносин між Данією та Швецією. Війна 1563-1570 рр. Втягнення Річі Посполитої та Московського царства у боротьбу за Балтику.

Тридцятирічна війна 1618-1648 рр. Утворення двох політичних ворогуючих таборів та загострення боротьби між ними в Німеччині на початку XVII ст. Успіхи контрреформації. Часткове повернення католицькою церквою своїх позицій. Події 1607 р. у м. Донауверті. Рішення рейхстагу 1608 р. Утворення у 1608-1609 рр. військово-політичних союзів -Євангелічної унії та Католицької ліги. Міжнародні протиріччя в Європі на початку XVII ст. франко-габсбургські взаємовідносини. Протиріччя імперії Габсбургів з Республікою З'єднаних Провінцій, Данією та Швецією. Позиція Англії, Московського царства, Османської імперії та Трансільванії. Союз австрійських та іспанських Габсбургів 1617 р. Травневі події у Празі 1618 р. "Празька дефеністрація". Початок повстання Чехії проти влади імператора Фердинанда II.

Перший (чеський) період війни 1618-1623 рр. утворення нового чеського уряду і його перші заходи. Укріплення союзу з Трансільванією. Похід на Відень. Обрання чеським королем Фрідріха Пфальцьського. Битва при Білій Горі 1620 р. та її наслідки. Окупація Чехії та Моравії католицькими військами. Рекатолизація. Ліквідація всіх чеських привілеїв.

Другий (датський) період війни 1625-1629 рр. Крістіан IV. Політичні розбіжності між імператором та Максиміліаном Баварським. Альбрехт Валенштейн. Окупація Померанії та Мекленбургу. Розгром армій датського короля. Мирні переговори в Любеку 1629 р. Вихід Данії з війни. Прийняття імператором Реституційного едикту 1629 р. Повернення майна католицькій церкві.

Третій (шведській) період війни 1630-1635 рр. Густав II Адольф. Висадка шведів у Німеччині 1630 р. Взяття Магдебургу військами Тіллі. Битва при Брейтенфельде 1631 р. Битва на р. Лех 1632 р. Захоплення шведами Баварії. Вторгнення Валенштейна у Саксонію. Битва при Лютцені 1632 р. Вбивство Валенштейна. Поразка шведів під Нердлінгеном 1634 р.

Четвертий (франко-шведський) період війни 1635-1648 р. Перемога шведів під Брейтенфельдом 1642 р. Завоювання Ельзасу. Перемоги голландців у Південних Нідерландах. Битва при Рокруа 1643 р. Битва при Янкові 1646 р. Початок мирних переговорів. Вестфальський мир 1648 р. Результати мирних переговорів у Мюнстері та Оснабрюці. Закріплення політичної роздробленості Німеччини. Наслідки Тридцятирічної війни. Історіографія проблеми.

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 2.

Історія країн середньовічного Сходу (XV – XVII ст.)

Тема 12. Індія в XV – XVII століттях

Індійський похід Тимура (1398-1399 рр.). Наслідки походу для Індії. Відродження Делійського султанату. Династія Саїдів (1414-1451 рр.). Прихід до влади афганської династії Лоді (1451-1526 рр.). Відновлення централізованої держави. Правління Ібрахім-шаха Лоді (1517-1526 рр.). Завоювання Гваліура та Мевара. Похід Бабура на Північну Індію. Битва при Паніпаті (1526 р.) та розгром військ Ібрахіма Лоді. Загибель Делійського султанату та утворення імперії Великих Моголів (1526-1754 рр.). Султанат Бахмані у Декані (1347-1525 рр.). Реформи Махмуда (1627) Гавана. Індо-мусульманський синкретизм (“бхакті”). Португальські завоювання в Індії. Султанат Гуджарат. Держава Віджаянагар. Правління Крішні-девараї (1509-1529 рр.). Династія Аравіду (1565-1670 рр.). Культура Індії XIV-XVI ст.

Імперія Великих Моголів. Правління падишаха Бабура (1526-1530 рр.). Перемога у битві при Сікрі (1527 р.) над раджпутським правителем Рана Сангою. Система джагірів. Податкова реформа. Система діванів (військовий, адміністративно-релігійний, податковий). Правління Хумаюна (1530-1556 рр.). Виступ бенгальського правителя Шер-хана Сура та захоплення ним Делі (1550-1545 рр.). Зміни у державно-податковому апараті. Відновлення завойовницької політики. Бейрам-хан. Повернення Хумаюна в Делі. Правління Джелал ад-діна Мухаммада Акбара (1556-1605 рр.). Завоювання Раджпутану, Гуджарату, Бенгалії та Кашміру. Реформаторська діяльність. Реформа в армії. Введення системи рангів. Новий адміністративний поділ країни. Введення єдиної системи оподаткування у грошовій формі. Відміна джизі та подушного податку. Введення єдиної системи мір та ваги. Єдиний календар. Політика національно-релігійної терпимості. Ідея створення дін-і-ілахі (“божественної віри”). Продовження завойовницької політики. Приєднання Сінду, Орісси та Кандагару. Правління Джахангіра (1605-1627 рр.). Згортання реформ. Реісламізація Індії. Відновлення завойовницької політики. Завершення завоювання Північної Індії, Бенгалії та північної частини Декану. Підкорення південно-індійських мусульманських султанатів. Англо-індійські стосунки. Правління Шах-Джахана (1627-1656 рр.). Економічний регрес. Технологічне відставання. Колоніальні зазіхання європейців. Негативний вплив “революції цін” на економіку країни. Голод та розростання селянських бунтів. Правління Аурангзеба (Аламгіра I). Збільшення податків та поновлення завойовницької політики. Політика релігійної нетерпимості. Війни з маратхами. Смерть Аурангзеба. Кінець історії середньовічної Індії. Початок епохи “падишахів без влади та влади без падишахів”. Розвиток культури та науки в Індії XVI-XVIII століттях. Історіографія проблеми.

Тема 13. Цивілізація Китаю в епоху пізнього середньовіччя. Династії Юань, Мін та Цин

Китай під владою монголів. Створення монгольсько-китайської імперії Юань (1279-1368 рр.). Формування державного апарату. Введення чотирьох ступеневого поділу населення. Збереження системи общинного користування на селі. Політика мінімального втручання держави та її результати. Інфляція та випуск паперових і шкіряних грошей. Повстання “червоних пов’язок” на чолі з буддійською сектою “Білий лотос”. Чжу Юаньчжан. Розгром повстання “червоних пов’язок”. Вигнання монголів з Китаю. Розвиток культури та науки у “монгольський період” історії Китаю. Проголошення імперії Велика Мін (1368 р.).

Імперія Мін (1368-1644 рр.). Правління Чжу Юаньчжана (Тай-цзу 1368-1398 рр.). Соціально-економічні реформи. Реформи у сфері землеволодіння та землекористування. Загальноімперський перепис населення та сільськогосподарських угідь. Військово-адміністративна реформа. Централізаторська політика та боротьба з місцевим сепаратизмом. Боротьба з бюрократизмом та корупцією. Створення таємної поліції. Успіхи зовнішньої політики. Війна “Цзінньнань”. Правління Чжу Ді (Чен-цзу 1403-1424 рр.). Перемога над монголами та державою Дайв’ет. Чжен Хе та його морські подорожі. Розвиток науки та культури. Запровадження державних мануфактур. Занепад системи традиційного господарства. Початок португальської колоніальної експансії у Китаї. Макао. Поява іспанських, голландських та англійських колонізаторів у країні. Політика імператорської влади на самоізоляцію країни. Економічна стагнація. Спроби реформ Чжан Цзюйчжена (1582 р.). Невдала спроба реформ академії Дуньлінь та імператора Чжу Чанло. Утворення держави маньчжурів Цин. Початок китайсько-маньчжурської війни (1618 р.). Селянська війна 1628-1647 рр. Лі Цзичен. Проголошення держави Велика Шунь. Загибель імперії Мін. Проголошення імперії Цин. Правління Ши-цзуна 1643-1661 рр. Маньчжурське завоювання та його наслідки. Історіографія проблеми.

Тема 14. Японія в XIV- XVII ст.

“Реставрація Кемму” (1333-1336 рр.). Повернення імператора Годайго у Кіото. Відновлення військово-самурайського правління. Сьогунат клана Мінамото. Асікага Такаудзі. Період боротьби Південної та Північної династій (“Намбокутьо” 1336-1392 рр.). Кінець війни “Двох династій”. Тенно Гокомацу (1382-1412 рр.). Відновлення єдності країни та втрата імператорською родиною реальної влади. Сьогунат Муроматі. Посилення влади даймьо. “Війна Онін” 1466-1477 рр. Зростання податкового тягара. Занепад сьогунату та початок епохи сенкоку (“воюючих царств”). Початок європейської експансії у Японію. Кінець сьогунату Асікага (1573 р.). Культура та мистецтво Японії XIV-XVI ст. Ода Набунага (1534-1582 рр.). Фінансова та податкова реформи. Військова реформа. Реформа судочинства. Хідейосі Тойотомі та Ієясу Токугава. Відновлення єдності країни (1590 р.). Централізація країни. Реформи Тойотомі. Вигнання християнських місіонерів із країни. Відродження економічного життя країни. Японо-кореєська війна. Лі Сунсін. Встановлення сьогунату Токугави (1603-1867 рр.). Перші реформи сьогуна Ієміцу Токугави. Утворення уряду бакуфу. Система

самурайських рангів. Система сі-но-ко-сьо. Боротьба з християнством. Політика самоізоляції країни. Культура Японії XVII ст. Історіографія проблеми.

Тема 15. Османська імперія в кінці XIV – XVII ст.

Османський період історії середньовічної Туреччини. Османський бейлік. Правління беїв Османа та Орхана (1324-1362). Захоплення візантійських фортець Бруси, Нікеї та Нікомедії. Система внутрішнього управління бейліком. Тімари. Зміни у військовій організації держави. Завойовницька політика османів. Мурад I (1362-1389 рр.). Завоювання на Балканському півострові. Битва на Косовому полі (1389 р.) та підкорення Сербії. Внутрішня політика. Укріплення центральної влади. Проголошення Мурада I султаном. Баязид I (1389-1402 рр.). Підкорення малоазійських бейліків. Захоплення столиці Болгарії – Тирнова та розгром європейських хрестоносців під Нікополем (1396 р.). Похід Тимура в Малу Азію та розгром турецького війська під Анкарою (1402 р.). Султан Мехмед I (1413-1421 рр.). Кінець “епохи бейліків”. Соціально-політична криза. Повстання шейха Бедреддіна Сімаві (1416 р.). Основні риси османського суспільно-політичного ладу. Укріплення тимарної системи. Зеамети. Створення постійного війська. Яничари. Формування державно-бюрократичного апарату. Система “капикулу” (державних рабів). Девширме. Перші спроби кодифікації османського феодалного права. Мурад II (1421-1451 рр.). Розгром об’єднаних армій угорців, чехів та валахів Яноша Хуньяді під Варною (1444 р.) та Косовом полі (1448 р.). Мехмед II Фатіх (1451-1481 рр.). Взяття Константинополя (1453 р.). Перетворення Османської держави на імперію. Перенесення столиці до Стамбулу. Завоювання в Малій Азії. Турецькі завоювання в Криму. Васалітет кримського хана. Розгром та підкорення держави Ак-Коюнлу. Укріплення внутрішнього становища імперії та боротьба з сепаратистськими тенденціями феодалної знаті. Перетворення частини мюльків та вакуфних земель у тімари. Баязид II (1481-1512 рр.). Війна з мамлюками за Сирію. Селім I Явуз (1512-1520 рр.). Розгром Сефевідського Ірану (1514 р.). Завоювання мамлюкського Єгипту (1517 р.). Завоювання Палестини, Лівану та Хіджазу. Передача титулу “халіфа всіх правовірних” та “служителя обох священних міст” османському султану. Завоювання Алжиру. Хайреддін Барбаросса. Сулейман I Кануні (1520-1566 рр.). Завоювання о. Родос (1522 р.), Угорщини (1526 р.). Облога Відня (1529 р.). Укладення франко-османського союзу (1535 р.). Австро-турецькі війни (1540-1547, 1551-1562, 1566-1568 рр.). Окупація Тріполітанії та Далмації. Визнання османського васалітету Молдовою та Валахією. Завоювання Судану та африканського узбережжя Червоного моря. Адміністративна структура імперії. Податкова політика. Реформи Сулеймана I. Культура Османської імперії XIV-XVI ст. Селім II (1566-1574 рр.). Початок кризи Османської імперії. Втрата транзитної торгівельної монополії. Фінансово-економічні наслідки “революції цін”. Невдала війна з Московським царством (1569 р.). Османська імперія в європейській системі міжнародних відносин. Завоювання о. Кіпр (1570 р.) та війна зі “Священною Лігою”. Битва при Левантом та розгром турецького флоту. Мурад III (1574-1595 рр.). Історіографія проблеми.

4. Структура залікового кредиту

Тема	Кількість годин, відведених на:			
	Лекції	Семінарські заняття	Самостійна робота	Індивідуальна робота
Змістовий модуль 1. <i>Європейські країни в період пізнього середньовіччя</i>				Підготовка та захист навчального проекту (ІНДЗ)
	26	24	100	
Тема 1. Виникнення капіталістичних відносин у країнах Західної Європи.	2	2	10	
Тема 2. Великі географічні відкриття XV-початку XVII ст. Початок створення колоніальних імперій.	2	2	8	
Тема 3. Реформація та контрреформація в Європі	2	2	8	
Тема 4. Соціально-економічний та політичний розвиток Німеччини на початку XVI століття та Селянська війна 1524-1525 рр.	2	2	8	
Тема 5. Іспанія в XV-XVI ст.	2			
Тема 6. Італія. Країни Центральної та Південної Європи в XV- XVI ст.	2			
Тема 7. Англія та країни Північної Європи в XV- XVI ст.	2			
Тема 8. Нідерландська буржуазна революція XVI-XVII ст.	2	2	8	
Тема 9. Абсолютна монархія XVI –	2	2	8	

першої половини XVII століть. Французький абсолютизм.				
Тема 10. Культура Західної Європи в XVI-XVII ст.	2	2	8	
Тема 11. Міжнародні відносини в XVI- в першій половині XVII століття. Тридцятирічна війна.	2	2	8	
Змістовий модуль 2. Історія країн середньовічного Сходу (XV – XVII ст.)				
Тема 12. Індія в XV- XVII століттях		2	8	
Тема 13. Цивілізація Китаю в епоху пізнього середньовіччя	2	2	10	
Тема 14. Японія в XIV-XVII ст.	2	2	8	
Тема 15. Османська імперія в кінці XIV– XVII ст.		2	8	
Усього годин	26	24	100	

Самостійна робота студентів

Самостійна робота студентів проводиться у формі вивчення окремих теоретичних питань по запропонованій літературі або самостійного вирішення задач з подальшим їх обговоренням на аудиторних заняттях.

Необхідно планувати самостійну підготовку так, щоб прослуховування матеріалів лекційних занять відбувалося після проведення самостійної теоретичної підготовки. У такому разі відбувається не тільки розуміння прослуханого матеріалу, але й з'являється можливість задати питання, що сприяє кращому закріпленню отриманої інформації. Підготовка до семінарських занять повинна включати в себе не лише у пошуку необхідних матеріалів для складання свого виступу на практичному занятті, але й питань, що викликали певні труднощі при самостійній підготовці.

Самостійна робота повинна сприяти:

- поглибленню та розширенню теоретичних та практичних знань;

- формуванню інтересів до самостійної науково-дослідної роботи;
- оволодінню прийомами процесу пізнання та розвитку пізнавальних здібностей.

Ціллю самостійної роботи студентів є забезпечення якісної підготовки спеціалістів.

Саме тому, серед напрямків самостійної роботи слід виділяти наступні:

1. Робота в бібліотеках

Самостійна підготовка студента до лекцій передбачає його ознайомлення з науковими дослідженнями з відповідних тем та їх рецензування. Рецензії подаються у письмовій формі до початку кожної лекційної теми.

Істотним елементом підготовки до семінарських занять є самостійна робота з науковою літературою.

Крім того формами самостійної роботи можуть бути:

- аналіз історичних джерел
- створення каталогів джерел, літератури, методичних та навчальних посібників, джерел у електронному варіанті
- складання таблиць та графіків
- виконання картографічних завдань

2. Робота з програмами Microsoft Office та у мережі Інтернет, що забезпечується засобами навчально-методичного кабінету ФФПЮН, покликана надати студентові додаткову інформацію при підготовці до лекцій та семінарських занять, а також реалізації його навчального проекту.

Індивідуальна робота студентів

Індивідуальна робота студентів передбачає створення умов для найповнішої реалізації творчих можливостей студентів у вигляді поточних консультацій з подальшим написанням контрольних робіт, складання колоквиумів, написання есе та підготовки і захисту індивідуального курсового проекту.

Курсовий проект

Індивідуальний науково-дослідний курсовий проект повинен бути присвячений одній з тем/проблем курсу (яку студент самостійно обирає за домовленістю з викладачем) і ставити за мету її самостійне поглиблене вивчення та використання отриманих знань для професійних або суспільних потреб. Виконання проекту вимагатиме від студента реалізації особистих здібностей (літературних, мистецьких, технічних) та спеціальних навичок (робота з комп'ютером, аудіо – та відеоапаратурою, пресою, громадська комунікація, обробка статистичних даних тощо).

Критерії оцінки навчального проекту:

- оригінальність ідеї;
- самостійність розробки і виконання;
- змістовність, наукова обґрунтованість;
- якість виконання;
- практична цінність;

Варіанти курсових проектів:

- презентація;
- електронний урок/підручник;
- сценарій рольової гри;
- соціологічне опитування;
- електронний варіант газети/журналу;
- власна стаття чи наукове дослідження;
- фотоальбом (альбом політичних чи історичних карикатур).

Методи навчання: лекції та семінарські заняття з використанням методів активного навчання; індивідуальна робота (консультації); самостійна робота в бібліотеках і комп'ютерних мережах, підготовка та захист індивідуального науково-дослідного завдання.

Методи оцінювання: робота на практичних заняттях та лекціях, анотація рекомендованої наукової літератури, поточне письмове тестування, підбір рекомендованої літератури до тем, реферат, екзамен.

Розподіл балів, що присвоюються студентам

Підсумкова (загальна) оцінка з курсу є сумою рейтингових оцінок (балів), одержаних за окремі оцінювані форми навчальної діяльності, обрані студентом:

Підготовка та робота на семінарах – 0 – 60 балів

Індивідуальний науково-дослідний проект – 0 – 10 балів

Екзамен – 30 балів

Розподіл балів, що присвоюються студентам у заліковому кредиті

Модуль 1																Мо- дуль 2 (ІНДЗ)	Сума
Змістовий модуль 1											Змістовий модуль 2					10	100
Т 1	Т 2	Т 3	Т 4	Т 5	Т 6	Т 7	Т 8	Т 9	Т 10	Т 11	Т 12	Т 13	Т 14	Т 15	Іспит		
5	5	5	5	-	-	-	5	5	5	5	5	5	5	5	30		

Шкала оцінювання: національна та ECTS

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою	
		для екзамену, курсового проєкту (роботи), практики	для заліку
90 – 100	A	Відмінно	зараховано
82-89	B	Добре	
74-81	C		
64-73	D	Задовільно	
60-63	E		
35-59	FX	незадовільно з можливістю повторного складання	не зараховано з можливістю повторного складання
0-34	F	незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни	не зараховано з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

5. Методичне забезпечення

5.1 Плани та методичні рекомендації до практичних занять

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ № 1. Виникнення капіталістичних відносин у країнах Західної Європи (XVI ст.).

План:

1. Історичні передумови генезису капіталізму у країнах Західної Європи (розвиток виробничих сил у ремеслі та сільському господарстві, структурні зміни в характері феодалної власності).
2. Особливості процесу початкового накопичення капіталу.
3. Характерні риси мануфактурної стадії капіталістичного виробництва. Мануфактура (шляхи її виникнення, типи та форми).
4. Розвиток капіталізму в сільському господарстві (здольщина, капіталістична оренда, фермерське господарство).
5. “Друге видання кріпосництва” у країнах Центральної та Східної Європи: причини, зміст, наслідки.
6. Зміни соціальної структури феодалного суспільства. Формування буржуазії та пролетаріату.

Методичні рекомендації:

Виникнення та розвиток капіталістичних відносин у Західній Європі – центральна проблема доби пізнього середньовіччя. Капіталістичні відносини, що зародились та розкинулись у цей час, так чи інакше вплинули на перебіг всіх історичних подій не лише в Європі, а й сусідніх з нею регіонах і колоніальних територіях. Капіталізм охопив всі сфери історичного розвитку людства – економіку, політику, релігію, культуру тощо. Капіталізм призвів до вагомих соціальних змін у суспільстві.

Студентам необхідно пам'ятати, що капіталістичні відносини зародилися у добу феодалізму і довгий час існували разом. Разом з тим вони повинні визначати сутність капіталізму та вирізняти його від феодалізму. Головне, на що повинні звернути свою увагу дослідники є ознаки капіталізму, які вирізняють його від попередньої епохи. Студенти повинні знати які економічні та соціальні умови були необхідними для виникнення та успішного розвитку капіталістичного ладу в надрах феодалного ладу, наголосити у чому була сутність процесу генезису капіталізму, показати боротьбу двох формацій та визначити причини перемоги капіталізму.

У наступному питанні студенти повинні перерахувати та охарактеризувати головні джерела “початкового накопичення капіталу”, виокремити його особливості.

Характеризуючи мануфактуру, як одну з форм нового капіталістичного об'єднання найманих працівників, вони порівнюють її з цехами, аналізуючи

характер виробництва. Студенти повинні довести економічну неефективність цехового виробництва.

Поширення капіталістичних відносин у сільському господарстві – питання складне і потребує від дослідників знання джерел та вільне орієнтування у дослідницькій літературі. Необхідно звернути увагу на перетворення, що відбулись у аграрному ладі.

Висвітлюючи тему зародження капіталістичних відносин, слід з'ясувати питання розширення зовнішнього ринку зростання світової торгівлі, пошук нових ринків сировини та збуту готової продукції (товару) та пов'язані з цим політичні питання.

Слід також приділити окрему увагу процесу змін у соціальній структурі феодалного суспільства – формуванню нових класів – буржуазії та пролетаріату. Студенти повинні усвідомлюватиме різницю в їх соціально-економічних інтересах, що стане в подальшому фундаментом їх антагонізму.

Література:

1. Бродель Ф. Матеріальна цивілізація, економіка і капіталізм. XV-XVIII ст.: У 3-х т. – К., 1996-1998.
2. Вітер І.І., Погорелов С.Б. Формування передумов ринкової економіки в країнах європейської цивілізації (XVI – перша половина XVII ст.) Історія економіки та економічної думки: Курс лекцій / Авт. кол.: С.В.Степаненко (кер. авт. кол.), В.М.Фещенко, С.Н.Антонюк, Н.О. Тимочко та ін. – К.: КНЕУ, 2006. – 664 с.
3. Вітер І.І. Цивілізаційні фактори виникнення ринкової економіки в країнах Європи (кінець XV – перша половина XVII ст.) / Наукові записки Київського університету туризму, економіки і права. Серія: філософські науки / Гол. ред. В.С.Пазенок. – К.: КУТЕП, 2015. – Вип 19. – 426 с. – С.205-215.
4. Вітер І.І. Розвиток продуктивних сил європейських країн в період переродження феодалного господарства у ринкове наприкінці XV – на початку XVI століття / Наукові записки Київського університету туризму, економіки і права. Серія: філософські науки. / Гол. ред. В.С.Пазенок. – К.: КУТЕП, 2016. – Вип 23. – 351 с. – С.309-324.
5. Гальчинський А., Єщенко П. Економічна теорія. – Вища школа, 2007. – 503 с.
6. Девіс Н. Європа: Історія. – К., 2008.
7. Економічна енциклопедія: У трьох томах. – К.: Видавничий центр “Академія”, 2000.
8. Єщенко П.С. Економіка для всіх. – К.: Вища шк., 2009. – 478 с.
9. Панкова Є. В. Історія Європи. – К., 2007.
10. Юхименко П.І. Економічна історія: Навч. посіб. – 2-ге вид., стер. – К.: Вікар, 2006. – 341 с.

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ № 2

Великі географічні відкриття XV- початку XVII ст. Початок створення колоніальних імперій

План:

1. Історичні передумови та причини великих географічних відкриттів. Географічні уявлення європейців на кінець XV ст.
2. Ідея західного морського шляху в Індію. Христофор Колумб та його подорожі.
3. Відкриття морського шляху до Індії та його історичне значення. Перша навколосвітня подорож Магеллана.
4. Географічні відкриття другої пол. XVI – першої пол. XVII ст. та колоніальні загарбання західноєвропейських держав у Азії, Африці та Америці. Створення колоніальних імперій та початок колоніального суперництва європейських країн. Становище завойованого населення.
5. Наслідки та історичне значення Великих Географічних Відкриттів.

Методичні рекомендації:

Запропонована на розгляд студентам проблема вимагає засвоєння значного об'єму фактичного матеріалу, знання основних дат та топонімів, вільне володіння та орієнтування на історичній карті.

На перше питання студенти дають характеристику економічних, політичних та ідеологічних причин Великих географічних відкриттів, їх технічні передумови (розповсюдження спеціальних приборів для визначення географічних координат, вогнепальної зброї, поява нових типів морських суден, поширення теорії колоподібності Землі). Друге та третє питання вимагають широкого аналізу мети, цілей та географічних наслідків експедицій Колумба та Магеллана. Студенти повинні дати чітку відповідь, чому саме Іспанія однією з перших стала на шлях географічних відкриттів.

У наступному питанні студенти повинні висвітлити участь Англії та Франції у географічних відкриттях у Новому Світі. Наголосити на початку колоніального суперництва між країнами-колонізаторами. Висвітлити становище місцевого населення, що потрапило під владу європейців. Шляхи та форми колоніальної експлуатації. Говорячи про іспанські колонії студенти повинні знати і розуміти значення понять: “конкіста”, “репарtimento”, “елькомендо”, “трібуто”, “міта”. Необхідно звернути увагу на відмінності державної політики до колоніальних володінь в Азії та Америці.

Останнє питання – підведення підсумків. Наголос необхідно зробити на такому явищі, як “революція цін”. Не лише пояснити це поняття, а й зрозуміти як процес зростання цін та продовольчі та промислові товари вплинув на становище різних станів європейського суспільства.

Література:

1. Бізлі Ч.Р. Принц Енріке Мореплавець: Герой Португалії і Відкриттів / Пер. А. Санченко. К.: Темпора, 2015. 236 с.

2. Великі географічні відкриття. – режим доступу: https://studme.com.ua/163308268282/politekonomiya/velikie_geograficheskie_otkrytiya_vgo.htm
3. Вітер І.І. Великі географічні відкриття та їх вплив на економічний розвиток країн Європейської цивілізації // Наукова думка сучасності і майбутнього, с. 34-44.
4. Гамільтон Е. Американські скарби і революція цін в Іспанії 1501-1650 pp. 1934.
5. Пащук В.В. Викрадення континенту – Київ: Україна, – 1991 – 320 с.

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ № 3

Реформація та Контрреформація в Європі

План:

1. Ідейні витоки Реформації. Вчення Мартіна Лютера та його соціальний зміст. Основні риси лютеровської церковно-реформаційної програми. Виникнення лютеранської церкви.
2. Анабаптизм у Німеччині. Соціально-політична програма Томаса Мюнцера та його діяльність у Реформації.
3. Основні риси англійської Реформації. Англійська церква, особливості її структури та догматики.
4. Реформація у Швейцарії. Реформаційна доктрина У. Цвінглі. Ж. Кальвін і його вчення. Поширення кальвінізму в Європі.
5. Зміст поняття “Контрреформація” та “Католицька реформа”. Зміст та наслідки їх проведення.

Методичні рекомендації:

Основним завданням даного практичного заняття повинно стати вивчення основних протестантських віровчень, що склалися в ході реформаційного руху XVI ст. в Європі – лютеранства, кальвінізму та англіканства.

У першому питанні студенти вивчають формування нової ідеології та її фундаментальних догматів, що були висунуті М. Лютером. Радикальний напрям німецької Реформації представлений діяльністю анабаптистів та “народною реформацією” Т. Мюнцера. Слід чітко усвідомити, що останній вбачав у ній докорінну соціально-політичну трансформацію суспільства.

Третє питання стосується історії Реформації в Англії. Студенти повинні вільно орієнтуватися у перебігу подій, розуміти причини і зміст “королівської” Реформації Генріха VIII. Студенти повинні дослідити трансформацію англійського реформаційного руху до його остаточної перемоги при Єлизаветі I. Знати причини формування пуританізму з його окремими течіями.

Реформація у Швейцарії знайомить студентів з двома новими течіями – цвінгліанством та кальвінізмом. Студенти повинні з'ясувати, чому невеличка Швейцарія стала центром Реформації. Для цього необхідно глибоко

проаналізувати особливості соціально-економічного устрою країни. Варто порівняти обидва віровчення, їх догматичні основи, організаційну структуру цвінгліанської та кальвіністської церков. Студенти повинні дати глибоку та розгорнуту відповідь на питання в чому закладається головна причина розповсюдження кальвіністських ідей у Європі, їх поступового перетворення в основу загальноєвропейської ідеології буржуазії. Не слід забувати, що кальвінізм поступово перетворюється в ідеологію опозиційних сил.

Останнє питання присвячене дослідженню системи заходів католицької церкви спрямованих на обмеження та викоренення реформаційних ідей у Європі. Характеризуючи ці заходи та оцінюючи їх результати студенти повинні поміркувати, які з них принесли найбільші позитивні результати католицькій церкві. Чому Римському престолу так і не вдалося повністю перемогти європейський реформаційний рух.

Література:

1. Алістер М. Мартін Лютер та Реформація в Німеччині. Одеса: ОПС, – 1993. – 328 с.
2. Головащенко С. Історія християнства. Курс лекцій. Київ, 1999.
3. Девіс Н. Європа: Історія. – К., 2008.
4. Дятлов В.О. Реформи і Реформація у Німеччині (XV–XVI століття) / Чернігів. нац. пед. ун-т ім. Т. Г. Шевченка; відп. ред. О. Б. Коваленко. – Чернігів: ЧНПУ, 2010. – 308 с.
5. Лінч Дж. Середньовічна Церква: Коротка історія. Київ, 1994.
6. Немченко І.В., Кулачинський М.М. Методичний посібник з історії Німеччини XVI – першої половини XVII ст. Первомайськ-Одеса, 2003.
7. Чибич С. Історія християнської церкви. Львів, 2001.
8. Bainton R. H. Here I Stand: A Life of Martin Luther. Abingdon Press, 2013.
9. Calvin J. & Beveridge, H. Institutes of the Christian Religion Book I . Canon Press, 2019.
10. Cantor N. F. The Civilization of the Middle Ages. Harper Perennial, 1996.
11. Charles River Editors. John Wycliffe and Jan Hus. Independently published, 2021.
12. Logan F. D. A History of the Church in the Middle Ages. Routledge, 2012.
13. Mc Culloch, D. The Reformation: A History. Penguin Books, 2021.
14. Roper L. Martin Luther: Renegade and Prophet. Random House Trade Paperbacks, 2018.
15. Rublack U. The Oxford Handbook of the Protestant Reformations. Oxford University Press, 2019.

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ № 4

Соціально-економічний та політичний розвиток Німеччини на початку XVI століття та Селянська війна 1524-1525 рр.

План:

1. Особливості економічного розвитку Німеччини (ремесло, сільське господарство, торгівля). Зародження капіталістичних відносин.
2. Політичний лад Німеччини. Причини та наслідки роздрібленості.
3. Соціальна структура німецького суспільства. Характер протеріч між соціальними групами та у середині них. Становище католицької церкви в Німеччині. Німецький гуманізм (С. Бранд, Е. Роттердамський, Й. Рейхлін, У. фон Гуттен).
4. Початок Селянської війни. Особливості повстання у Швабії, Франконії та Тюринго-Саксонському регіоні.
5. Порівняльний аналіз програм повсталого селянства. “Дванадцять статей”, “Гельбронська програма”, “Статейні листи” (питання політичного устрою Німеччини, відображення економічних та політичних інтересів різних соціальних груп населення, церковно-релігійні питання).
6. Причини поразки Селянської війни та її наслідки.

Методичні рекомендації:

Метою семінарського заняття є систематизація знань студентів про передумови, причини, основні етапи та наслідки Селянської війни 1524-1525 рр. у Німеччині. Перші два питання присвячені загальному вивченню становища Німеччини напередодні Селянської війни. Характеризуючи економіку країни слід звернути увагу на ту обставину, що маючи вигідне географічне становище та раннє розповсюдження капіталістичних форм господарства у основних галузях промисловості, існував ряд факторів, що стримували поступовий розвиток країни. Необхідно звернути увагу на те, що у країні так і не склався єдиний загально німецький ринок. Спроби вирішити питання політичної роздробленості країни в межах Швабського союзу, у ході здійснення “імперської реформи” виявилися безрезультативними.

У третьому питанні студенти повинні виявити та назвати цілий блок соціальних протиріч (між імператором та князями, світськими та духовними феодалами, великими феодалами та лицарством, бюргерством та міським патриціатом, феодалами та селянами тощо) та запропонувати альтернативні варіанти його розв’язання. Назвати причини чому цього не вдалося здійснити мирним шляхом.

Особливу увагу слід приділити ідеологічній підготовці селянського виступу. При підготовці четвертого питання студенти розглядають причини селянських виступів у кожному з регіонів, основну хронологію подій, характеризують вимоги та соціальну базу повсталих, а також особливості політики влади в кожному із охоплених селянською війною районі. Наступне питання

включає детальний джерелознавчий аналіз трьох основних програмних документів Селянської війни. Студенти не просто повинні їх знати, але й вміти порівнювати їх основні положення та соціальні складові.

У останньому питанні студентська молодь повинна вміти сформулювати головні причини поразки повсталих та основні наслідки цієї соціально-політичного кризи для розвитку Німеччини.

Література:

1. Бенсінг М. Характер, організація та роль громад у Селянській війні в Німеччині (1524-1525 рр) // Український історичний журнал. – 1967. – № 4. – С. 85-94.
2. Дятлов В.О. Масова проповідь у Німеччині в період Реформації та селянської війни 1517–1525 рр. // Тези доповідей міжвузівської науково-практичної конференції / Чернігів. держ. пед. ін-т ім. Т. Г. Шевченка. – Чернігів, 1995. – С. 205–207.
3. Дятлов В.О. Реформи і Реформація у Німеччині (XV–XVI століття) / Чернігів. нац. пед. ун-т ім. Т. Г. Шевченка; відп. ред. О. Б. Коваленко. – Чернігів: ЧНПУ, 2010. – 308 с.
4. Дятлов В.О. Соціотопографічна структура нижчих верств населення німецького міста XV–XVI ст. // Проблеми історичного і географічного краєзнавства Чернігівщини / редкол.: Л. Е. Раковський, Л. Б. Панченко. – Чернігів, 1995. – Вип. 3. – С. 12–13.
5. Немченко І.В., Кулачинський М.М. Методичний посібник з історії Німеччини XVI – першої половини XVII ст. Первомайськ-Одеса, 2003.
6. Шульце Г. Історія Німеччини. Переклад з німецької О. Насика. – К.: Наука, 2010. – 280 с.

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ № 5

Нідерландська буржуазна революція XVI-XVII ст.

План:

1. Економічний розвиток Нідерландів у складі імперії Габсбургів (ремесло, сільське господарство, торгівля процес первісного накопичення капіталу).
2. Соціально-політичний розвиток Нідерландів під владою іспанського абсолютизму.
3. Причини та початок революції. Повстання на Півночі 1572 р. “Гентське умиротворення”.
4. Боротьба у південно-західних провінціях. Арраська унія.
5. Утрехтська угода та створення незалежної республіки у Північних провінціях.
6. Південні Нідерланди та Республіка З’єднаних провінцій у першій половині XVII ст.

Методичні рекомендації:

Вивчення перебігу подій Нідерландської революції 2-ї пол. XVI – початку XVII ст., її аналізу та результатів – головне завдання даного семінарського заняття. Необхідно враховувати, що термін “революція”, який довгий час використовувався для оцінки даних подій, сьогодні підтримується не всіма дослідниками. Тому заняття варто розпочинати з розгляду основних історіографічних концепцій, що склалися у світовій медієвістиці з даного питання. При оцінці подій слід в першу чергу враховувати те, що іспанська монархія виступала головним гальмом розвитку капіталістичних відносин та намагалася зберегти старі феодальні порядки у країні. Саме це призвело до загострення соціальної та національно-визвольної боротьби. Не повинно залишитись поза увагою студентів роль і місце католицької церкви в Нідерландах, яка виступала оплотом феодальних порядків та чужоземного панування. Натомість кальвінізм виступав як організатор боротьби проти феодалізму та іспанського панування.

Вивчаючи питання початку антиіспанського виступу та політики герцога Альби, необхідно зрозуміти чому жоден із заходів його режиму не дав позитивних результатів, а ще більше загострив ситуацію та призвів до розгортання нового повстання, вже на теренах всієї країни.

У хорді дослідження повстання на Півночі, слід звернути увагу на діяльність “морських” і “лісових” гезів, з’ясувати їх соціальну базу. Питання про повстання на Півдні та його придушення іспанцями варто розглядати разом з об’єднанням семи північних провінцій, що вступили у союз заради продовження боротьби проти Іспанії. Останнє питання носить підсумковий характер. Студенти не лише повинні констатувати факт здобуття Голландією незалежності, а й розкрити суть політики першої буржуазної республіки у Європі.

Література:

1. Девіс Н. Європа: Історія. – К., 2008.
2. Історія війн і військового мистецтва: в 3-х т. Т. 2. Від професійних найманих армій до масових (мобілізаційних) армій (початок XVI – початок XX ст.) / Войтович Л., Голубко В. — Х.: Фоліо, 2018.
3. Панкова Є.В. Історія Європи. – К., 2007.
4. Чистозвонов О.М. Нідерландська буржуазна революція XVI ст. – К., 1958.
5. Knapen Ben. De man en zijn staat. Johan van Oldenbarnevelt 1547-1619. Bert Bakker. 2005.
6. Koop P.J.F. De rechtshistorische betekenis van het Keizerschap van Karel V voor de Nederlandse staatsvorming, Amsterdam, 1998.

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ № 6

Абсолютні монархії XVI – першої половини XVII століть.

Французький абсолютизм

План:

1. Історичні передумови становлення абсолютизму в країнах Західної Європи.
2. Особливості розвитку абсолютизму во Франції. Політика Генріха IV.
3. Соціальна природа абсолютної монархії во Франції та її відношення до різних станів та прошарків населення (за “Політичним заповітом” кардинал Ришельє).
4. Економічна політика французького абсолютизму.
5. Зовнішня політика Франції та складання європейської системи держав.
6. Історична роль абсолютизму в XVI – першій половині XVII століття.

Методичні рекомендації:

У ході даного семінарського заняття студенти повинні отримати чітке уявлення про причини та історичні передумови становлення абсолютних монархій у країнах Європи та в першу чергу у Французькому королівстві.

У ході розгляду теми студентам необхідно з'ясувати особливості соціально-економічного та політичного розвитку країни у роки правління Генріха IV та перші роки правління Людовика XIII, до приходу до влади кардинала Ришельє. Особливу увагу необхідно звернути на вирішення проблеми релігійного питання у країні. Проаналізувати Нантський едикт 1598 р. та вказати на його значення для подальшого розвитку країни.

Досліджуючи питання діяльності Ришельє на посту першого міністра Франції, студенти повинні, користуючись низкою джерел, розкрити зміст його внутрішньої політики, спрямованої на подальше укріплення королівської влади, розширення її соціальної бази, боротьбу з опозицією. На основі “Політичного заповіту” слід охарактеризувати політику абсолютної монархії по відношенню до різних соціальних груп населення. При цьому не слід забувати, що Ришельє оцінював ці групи виходячи із їх загальної користі інтересам держави. Необхідно порівняти абсолютну монархію во Франції з іншими подібними режимами у країнах Європи. У історіографії саме французька модель абсолютної монархії вважається класичною (еталонною).

Студенти повинні з'ясувати для себе питання, чому після смерті Ришельє та Людовика XIII побудована ними система влади зазнала жорстких випробувань, але змогла вистояти. Які політичні сили і чому виступали проти неї.

Література:

1. Ададуров В. Історія Франції. Королівська держава та створення нації. Львів, 2002.
2. Історія західноєвропейського середньовіччя. Хрестоматія / [упорядник М. О. Рудь]. Київ, 2005.

3. Рішельє А.-Ж. дю Плессі. Політичний заповіт. Принципи управління державою. – К., 2010. – 500 с.
4. Вітер І.І. Погорелов С.Б. Господарство та економічна думка абсолютистських централізованих монархій Європи (XVI – перша половина XVII ст.) // Історія економіки та економічної думки. Навчально-методичний посібник для самостійного вивчення дисципліни. К.: КНЕУ, 2008. – 248 с.
5. Tapie V. L. La France de Louis XIII et de Richelieu. Paris, 1980.
6. Carmona V. La France de Richelieu. Paris, 1984.

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ № 7

Культура Західної Європи в XVI-XVII ст.

План:

1. Відродження та гуманізм. Особливості гуманістичної літератури та її вплив на суспільне життя. Взаємовідносини та взаємодія Відродження та Реформації.
2. Бароко. Характерні риси бароко в архітектурі, скульптурі та живопису. Зв'язок бароко з контрреформацією.
3. Наукова революція: причини, зміст та наслідки Роль ідей Реформації у науковому перевороті.
4. Критика середньовічної системи освіти гуманістами та нове бачення педагогіки (Ф. Рабле, М. Монтень, Т. Мор). Поява нових типів шкіл. Розвиток системи університетів.
5. Повсякденне життя Європи в XVI-XVII ст.

Методичні рекомендації:

Головна ціль заняття – вивчення культури доби Відродження, нової гуманістичної культури, пов'язаної з виникненням та формуванням класу буржуазії. Заняття з даної проблематики проводиться у формі студентських повідомлень по окремим питанням та їх обговорення в широкому колі присутніх. Необхідно розкрити особливості розвитку культури в окремих європейських країнах, ознайомити студентів з творчістю видатних митців даної епохи у різних галузях мистецтва, з їх шедеврами. Необхідно показати, як складалось нове уявлення про Всесвіт, протилежне тому, яке пропагувалося католицькою церквою. Необхідно показати вплив Реформації та Контрреформації на процеси, що відбувалися у галузі культури. Створити уявлення про переворот у науці, що був пов'язаний з появою геліоцентричної системи. Довести, що наука розвивалась у гострій боротьбі з релігією, яка гальмувала цей процес. Виокремити нові риси у розвитку освіти та школи, показати поступовий перехід педагогіки на гуманістичні основи. Спробувати уявити повсякденне життя людини вивчаємого періоду у всіх сферах.

Література:

1. Балух В.О., Коцур В.П. Культура ранньомодерної Європи: підручник для студ. вищ. навч. закл. Харків: Фоліо, 2017. 495 с.
2. Літературознавча енциклопедія : у 2 т. / авт.-уклад. Ю. І. Ковалів. – Київ: ВЦ «Академія», 2007.
3. Трегубов К. Ю., Макуха О. В. Історія мистецтв: навч. посіб. Полтава: ПолтНТУ, 2015. 151 с.
4. Фартинг С. Історія мистецтва від найдавніших часів до сьогодення. Харків: Vivat, 2019. 576 с.
5. Шалагінов Б.Б. Зарубіжна література від античності до початку ХІХ ст. – К.: Академія, 2004. – 360 с.
6. Hocke G.R. Die Welt als Labyrinth. Manier und Manie in der europaischen Kunst. – Hamburg, 1957-1959. – Т. 1-2.

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ № 8

Міжнародні відносини в ХVІ – в першій половині ХVІІ століття. Тридцятирічна війна

План:

1. Характер міжнародних відносин у ХVІ ст. Процес складання національних держав та його вплив на міжнародні стосунки.
2. Боротьба європейських країн з Османською імперією.
3. Італійські війни, їх міжнародний характер.
4. Іспанські та австрійські Габсбурги в європейській політиці.
5. Тридцятирічна війна: причини, періодизація, основні події, результати та наслідки.

Методичні рекомендації:

Мета семінарського заняття – вивчення основних тенденцій та закономірностей міжнародних відносин у ХVІ – в першій половині ХVІІ століття.

Готуючись до першого питання, на основі рекомендованої літератури, студенти повинні скласти загальну картину внутрішньоевропейських відносин періоду генезису капіталізму та становлення національних держав. Необхідно чітко виокремити групи протиріч між країнами та вогнища європейських конфліктів. Не повинен залишитись поза увагою дослідників фактор Османської імперії. Студенти не лише досліджують хід та характер війн європейських країн з Туреччиною, а й спроби утворення антиосманських союзів. Необхідно дати відповідь на питання хто виступав ініціатором їх створення і яку мету переслідував.

Італійські війни слід розглядати не лише у ключі міждинастичної боротьби, а однієї з перших спроб боротьби за гегемонію у Європі.

Останнє питання вимагає комплексного підходу із залученням та опрацюванням значного комплексу джерел та дослідницької літератури.

Студенти розглядають етапи війни, їх специфіку та головні країни, які діяли на театрах воєнних дій. У висновках студенти повинні показати наслідки війни для всіх її учасників та особливо для Німеччини. Ознайомлюючись зі статтями Вестфальської угоди необхідно звернути увагу на оцінку його значення для майбутнього розвитку Європи.

Література:

1. Девіс Н. Європа: Історія. – К., 2008.
2. Історія війн і військового мистецтва: в 3-х т. Т. 2. Від професійних найманих армій до масових (мобілізаційних) армій (початок XVI – початок XX ст.) / Войтович Л., Голубко В. — Х.: Фоліо, 2018.
3. Панкова Є.В. Історія Європи. – К., 2007.
4. Сказкин С.Д. Международні відносини в Європі в кінці XV та у першій половині XVI ст. – К., 1981.
5. Benecke, G. Germany in the Thirty Years War. 1978.
6. Dickmann F. Der Westfalische Frieden. Munster, 1965.
7. Gutmann Myron P. “The Origins of the Thirty Years’ War” // Journal of Interdisciplinary History, Vol. 18, №. 4., Spring, 1988), pp. 749–770.
8. Krieg und Politik, 1618—1648: Europäische Probleme und Perspektiven. Munchen, 1988.
9. Langer Herbert. The Thirty Year’s War. Poole, England: Blandford Press, 1980.
10. Parker Geoffrey. The Thirty Years’ War. London: Routledge and Kegan Paul, 1984. recent scholarly synthesis.
11. Polisky J. Tricetiletna valka a europska krize 17. stoleti. Pr., 1970.
12. Prinzing Friedrich. Epidemics Resulting from Wars. Oxford: Clarendon Press, 1916.
13. Roberts Michael. Gustavus Adolphus: A History of Sweden, 1611—1632. (2 vols, 1953, 1958).
14. Wedgwood C.V., Kennedy Paul. Thirty Years War. New York: The New York Review of Books, Inc., 2005.

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ № 9

Занепад Делійського султанату та виникнення Імперії Великих Моголів

План:

1. Державний лад та соціально-економічне становище Делійського султанату в кінці XV-на початку XVI ст. Вторгнення Бабура в Індію та заснування імперії Великих Моголів. Султанат Бахманідів. Реформи Махмуда Гавана.
2. Розквіт імперії у роки правління Акбара. Соціально-економічні та політичні реформи.
3. Проникнення європейців на територію Індії в кінці XVI – на початку XVII ст.
4. Правління Аурангзеба та початок занепаду держави.

Методичні рекомендації:

Вивчення запропонованої теми студент розпочинає із глибокого, всебічного аналізу кризи (соціально-економічної, політичної) у який опинився Делійський султанат у останні десятиліття свого існування. Студенти повинні дійти висновку, що завоювання Індії Бабуром, стало закономірним результатом всього періоду існування мусульманських династій в Індії. Разом з тим, студенти вивчають розвиток не лише султанату в Делі, а й інших держав, що існували у тогочасній Індії порівнюючи їх та знаходячи особливості.

Друге питання присвячено розвитку Держави Великих Моголів у період її найвищого політичного піднесення – у роки правління Акбара Великого. Основна увага повинна бути зосереджена на причинах, змісті та результатах його реформ. Необхідно визначити причини того, що ці реформи не дали позитивних результатів і були швидко згорнуті після смерті Акбара, у роки правління його наступників.

Третє та четверте питання можуть бути об'єднані. Студенти простежують процес європейського проникнення в Індію та перетворення країни на британську колонію. Студенти повинні глибоко розуміти причини цього явища та знати конкретні факти цього процесу. Спроба Аурангзеба шляхом розпалювання та загострення міжрелігійної ворожнечі у країні вийти з кризової ситуації не дала позитивних результатів.

Література:

1. Majumdar C., ed., The Delhi Sultanate, Vol. V of Culture and History of the Indian People. Bombay, 1960. 146 p.
2. Ikram S. M., Embree A. T. Muslim Civilization in India. New York: Columbia University Press, 1964.
3. Jadunath Sarkar. History of Aurangzib. Calcutta, 1916. 246 p.
4. Sharma S.R. The Religious Policy of the Mughal Emperors. Bombay, 1962. 175 p.
5. Faruki Z. Aurangzeb and His Time. Bombay, 1935. 117 p.
6. Foster William, ed., The English Factories in India 1660-1664. Oxford, 1923.

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ № 10

Цивілізація Китаю в епоху середньовіччя (XIII-XVII ст.).

Династії Юань, Мін та Цин

План:

1. Завоювання Китаю монголами. Династія Юань.
2. Династія Мін. Зовнішня і внутрішня політика мінських імператорів. Спроби реформ та їх результати.
3. Селянська війна 1628-1647 рр. та встановлення влади маньчжурської династії Цин.
4. Культура Китаю епохи Мін.

Методичні рекомендації:

Вивчаючи запропоновану тему, студенти повинні приділити розвитку країни у період правління імперії Мін. У ході вивчення проблеми дослідники повинні відповісти на головне питання – як маючи непогані стартові можливості, міцний та розгалужений адміністративно-примусовий апарат, сильну та боєздатну армію Китай опинився на межі загальнонаціональної катастрофи та потрапив під владу маньчжурів. Відповідь на це питання можна отримати із детального вивчення всього наявного кола джерел. Аналізуючи зміст реформаційної діяльності імператора Тай-цзу та його наступників, студенти повинні звернути увагу на те, які заходи проводились у сфері економіки і чому вони не дали позитивних результатів. Які наслідки мав процес одержавлення всієї землі, чому провалилась політика створення державних мануфактур. Чому в китайській економіці не прижились капіталістичні відносини. Що їм заважало і що гальмувало їх розвиток. Не повинно залишитись поза увагою студентів таке явище, як нечуване зростання бюрократії. Студентів не повинен шокувати “кривавий шлях” проведення реформ. Студенти повинні дати відповідь яку головну ціль переслідували реформи, хто в першу чергу повинен був користуватися їх результатами. Розглянувши друге питання студенти повинні з’ясувати причини політичної слабкості Китаю, який не зміг відстояти свою незалежність перед маньчжурами та не зміг дати відсіч європейським колонізаторам. На цьому фоні майже дисонансом звучить неабиякий розквіт китайської культури даного періоду. Студенти повинні познайомитись з найбільш оригінальними здобутками китайської архітектури, скульптури, каліграфії та літератури.

Література:

1. Atwell William S. "Time, Money, and the Weather: Ming China and the “Great Depression” of the Mid-Fifteenth Century”. // The Journal of Asian Studies, № 61, Number 1, 2002. P. 83–113.
2. Brook Timothy. The Confusions of Pleasure: Commerce and Culture in Ming China. Berkeley: University of California Press. 1998.
3. Ebrey Patricia Buckley. The Cambridge Illustrated History of China. Cambridge: Cambridge University Press. 1999.
4. Elliot Mark C. The Manchu Way: The Eight Banners and Ethnic Identity in Late Imperial China. Stanford: Stanford University Press, 2001.

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ № 11

Японія в XIV-XVII ст. Сьогунати Асікага (Муроматі) та Токугави

План:

1. Сьогунат Асікага та феодальні усобиці XIV-XVст. “Епоха воюючих провінцій”. Соціально-економічний розвиток Японії у період феодальної роздробленості.
2. Прихід до влади Ода Нобунаги та його реформи. Зовнішня та внутрішня політика Тойотомі Хідейосі.
3. Завершення процесу об'єднання країни. Ієясу Токугава. Політика сьогунів дому Токугава.
4. Культура Японії XV-XVII ст.

Методичні рекомендації:

На нашу думку, при проведенні даного семінарського заняття, доцільніше всього використовувати комбіновану систему, з поєднанням різних форм та методів роботи.

Перше питання може бути презентовано у формі студентських повідомлень із широким залученням середньовічних джерел.

Друге та третє питання – проводиться у вигляді історичної гри, де студенти виступають від імені історичних діячів, та характеризують їх діяльність. Окрема група студентів – “експерти”, оцінюють виступ, доповнюють його та виставляють оцінки.

Останнє питання пов'язане із проблемою культури країни може бути представлене у вигляді інтерактивної презентації із залученням елементів японського побуту, читанням віршів та проведенням церемоній.

Література:

1. Коваленко О. О. Ода Нобунага в японській антихристиянській літературі на прикладі “Записів про розквіт і падіння Храму південних варварів” // Східний світ. – Київ: Інститут Сходознавства НАН України, 2009. — № 2 — с.10-19.
2. Коваленко О. Самурайські хроніки. Ода Нобунага. – К.: Дух і Літера, 2013. – 960 с.
3. Рубель В. Японська цивілізація: традиційне суспільство і державність. — Київ: Аквілон – Прес, 1997.
4. Рубель В. А. Нова історія Азії та Африки: Постсередньовічний Схід (XVIII – друга половина XIX ст.). — К. : Либідь, 2007. — 560 с.
5. Полхов С. А. Закони сьогунату Асікага: зміст, структура та функції. – К., 2012.
6. Толстих Т. В. Всесвітня історія: історія Японії: (Новий та Новітній час): навчальний посібник / Т. В. Толстих; Дніпропетровський національний університет імені О. Гончара (Дніпропетровськ). – Дніпропетровськ: Вид-во ДНУ, 2011. – 132 с.

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ № 12

Османська імперія в XIV–XVII ст. Правління Сулеймана I

1. Завоювання османів у кінці XIV-XV ст. Падіння Візантії.
2. Суспільно-політичний лад Османської імперії. Тімарна система. Система “капикулу”. Кодифікація османського феодалного права.
3. Завоювання османів у XVI- XVII ст. Розквіт імперії за Сулеймана I. Військово-адміністративні реформи.
4. Культура Османської імперії XV-XVII ст.

Методичні рекомендації:

Практичне заняття присвячено розгляду проблеми османських завоювань кінця XIV-XVII ст. та розвитку турецької імперії у даний період. На перше питання студенти повинні дати ґрунтовну, вичерпну відповідь, продемонструвати уміння роботи з картографічним матеріалом та джерелами.

Друге питання проходить у формі “обговорення в широкому колі”. Студенти презентують свої відповіді у дискусії, ставлять питання та намагаються заперечити та дати оцінку відповідям опонентів. Третє питання – схоже за проведенням до другого, але в ньому варто призначити студента, що буде виступати від імені султана Сулеймана I та групу його соратників – т. з. “діван”. Вони разом відповідають на питання, що ставить решта студентів, при цьому. Бажано, підкріплюючи свої відповіді цитатами з джерел.

Останнє питання – виступи студентів з окремих питань проблеми.

Література:

1. Бальфур Д. Османська імперія. Шість століть від піднесення до занепаду. XIV-XX ст. К., 2012, 640 с.
2. Іналджик Г. Османська імперія: класична доба 1300-1600. / Пер. з англ. Олександр Галенко; Ін-т сходознавства ім. А. Кримського НАН України. – К.: Критика, 1998. – 286 с.
3. Кримський А.Ю. Історія Туреччини: Звідки почалася Османська держава, як вона зростала й розвивалася і як досягла апогею своєї слави й могутності. Київ-Львів: Олір. 1996. – 287 с.
4. Мустафін О. Справжня історія раннього нового часу. Х., 2014,
5. Черних І. Д. Османська імперія як ісламський тип державності // Записки історичного факультету Одеського державного університету ім. І. І. Мечникова. – Одеса, 1999. – Вип. 8. – С. 246 – 254.
6. Economic and Social History of the Ottoman Empire, 1300-1914. Cambridge, 1994.
7. Faroqhi S. Approaching Ottoman History: An Introduction to the Sources. Cambridge, 1999.
8. Finkel C. Osman’s Dream: The Story of the Ottoman Empire 1300–1923. London, 2006.
9. Lowry H. The Nature of the Early Ottoman State. New York, 2003.

10. Mc Carthy Justin. The Ottoman Turks: An Introductory History to 1923). – Longman, 1997.
11. Pitcher E.D. An Historical Geography of the Ottoman Empire: From the Earliest Times to the End of the Sixteenth Century. Leiden, 1972.
12. Shaw S., Shaw E.K. History of the Ottoman Empire and Modern Turkey, vol. 1-2. Cambridge, 1976–77.
13. The Great Ottoman Turkish Civilization. Ankara, 2000.

5.2. Орієнтовні питання для самопідготовки

Питання до екзамену:

1. Історичні передумови виникнення капіталістичних відносин в країнах Західної Європи.
2. Характерні риси та особливості процесу початкового накопичення капіталу в країнах Західної Європи.
3. Зародження капіталістичних відносин в промисловості. Мануфактура та її характерні риси.
4. Зародження та розвиток капіталістичного виробництва в сільському господарстві.
5. Зміни в соціальній структурі та ідеології феодального суспільства. Виникнення буржуазії та пролетаріату.
6. Причини Великих Географічних відкриттів.
7. Подорожі європейців до Африки та Індії.
8. Відкриття Америки Х. Колумбом. Перша навколосвітня подорож.
9. Племена Північної Америки в I-х ст. н.е. – XV ст.
10. Соціально-економічний, політичний, та релігійний розвиток народів Центральної Америки та Мексики.
11. Індіанські цивілізації південної Америки.
12. Особливості економічного розвитку Німеччини в середині XV – першій половині XVI ст.
13. Політичний устрій Німеччини в середині XV – першій половині XVI ст. Особливості соціального розвитку німецького суспільства.
14. Культура Німеччини в період пізнього середньовіччя.
15. Початок Реформації. Реформаційні ідеї Мартіна Лютера та його діяльність.
16. Анабаптизм. Народна Реформація Томаса Мюнцера.
17. Боротьба за Реформацію в Німеччині в 20-50-х рр. XVI ст. Аугсбурзький релігійний мир.
18. Селянська війна у Швабії. Основні положення програми “12 статей”.
19. Причини селянського повстання у Франконії, його хід. Гейльбронська програма.
20. Повстання в Тюринго-Саксонському районі.
21. Соціально-економічний розвиток Італії в 2-й половині XV – першій половині XVII ст.
22. Політичний розвиток держав Апеннінського півострова в XV – першій половині XVII ст.
23. Італійське питання в політиці європейських держав кінця XV – початку XVII ст.
24. Розвиток суспільно-політичної та соціально-правової думки в Італії у 2-й половині XV – першій половині XVII ст.
25. Італійське мистецтво в період Високого та Пізнього Відродження.
26. Політичний та економічний розвиток Швейцарії в 2-й пол. XIV- XVII ст.

27. Особливості Реформації в Швейцарії. Реформаційні ідеї У. Цвінглі та Ж. Кальвіна.
28. Культура Швейцарії в XV-XVII ст.
29. Боротьба за об'єднання Франції та створення абсолютної монархії в 2-й пол. XV – першій половині XVI ст.
30. Соціально-економічний розвиток Франції в 2-й пол. XV – початку XVII ст.
31. Реформація та громадянські війни у Франції.
32. Культура Франції в XV-XVII ст.
33. Політичний розвиток Англії в 2-й пол. XV – XVII ст.
34. Реформація в Англії XVI ст.
35. Соціально-економічний розвиток Англії XV – 1-ї пол. XVII ст.
36. Процес обгороджування та повстання Р. Кета.
37. Культура Відродження в Англії.
38. Соціально-економічний розвиток Іспанії в 2-й пол. XV – початку XVII ст.
39. Політичний розвиток Іспанії в XV – 1-ї пол. XVII ст.
40. Іспанська колоніальна імперія.
41. Культура Іспанії в XV – XVII ст.
42. Соціально-економічний розвиток Нідерландів в XV – XVI ст.
43. Політичний розвиток Нідерландів під іспанським пануванням.
44. Нідерландська буржуазна революція 1566-1609 рр. та її історичне значення.
45. Республіка З'єднаних Провінцій в XVII ст.
46. Культура Нідерландів XVII ст.
47. Соціально-економічний та політичний розвиток Португалії в середині XV – 1-й пол. XVII ст.
48. Культура Португалії XV – XVII ст.
49. Португальська колоніальна система.
50. Особливості розвитку країн Північної Європи в XV – XVII ст.
51. Соціально-економічний та політичний розвиток Данії в XV – середині XVII ст.
52. Швеція в XV – 1-й пол. XVII ст.
53. Норвегія в період Реформації.
54. Ісландія та Фінляндія в системі міжнародних стосунків XVI – XVII ст.
55. Соціально-економічний та політичний розвиток Угорщини в 2-й пол. XV – 1-й пол. XVI ст.
56. Розпад Угорського королівства та розвиток його частин в XVI - середині XVII ст.
57. Формування Османської військово-експансіоністської держави. Турецькі завоювання XIV-XV ст.
58. Соціально-економічний розвиток Османської імперії в XIV- середині XVII ст.
59. Адміністративний та військово-політичний устрій Туреччини.

Зовнішня політика і завойовницькі війни османської імперії в XIV- середині XVII ст.

60. Розвиток міжнародних відносин в Західній Європі в період пізнього середньовіччя.

61. Особливості дипломатичних відносин між Європою та османською імперією.

62. Документальні джерела пізньосередньовічного періоду.

63. Нарративні джерела та їх значення для висвітлення західноєвропейської історії XV – XVII ст.

64. Падіння Делійського султанату та утворення імперії Великих Моголів.

65. Реформи Акбара Великого.

66. Імперія Великих Моголів за наступників Акбара. Початок європейської колонізації Індії.

67. Культура Індії XV – XVII ст.

68. Китай у XV-XVII ст. Імперія Мін.

69. Японія в XV – XVII ст.

70. Падіння сьогунату Муроматі та встановлення сьогунату Токугава.

6. ГЛОСАРІЙ

Абсолютизм – форма державного ладу, що прийшла за зміну станово - представницькій монархії у ряді західноєвропейських країн у пізньому середньовіччі та на початку нового часу. Ніким і нічим не обмежена верховна влада монарха.

Алькабала – податок, що існував у Кастилії, Іспанії та іспанських колоніях у Новому Світі. Він розповсюджувався на всі торговельні угоди. Цей податок приносив найбільший прибуток королівській скарбниці. У 1571 р. герцог Альба ввів алькабалу в Нідерландах, що стало приводом для загального повстання в 1572 р.

Бакуфу – (япон. “ставка”) військовий уряд феодальної Японії на чолі з сьогуном.

Бароко – (італ. barocco – “хімерний”) художній стиль західноєвропейського мистецтва XVII-XVIII ст.

Башибузуки – (тур. “скаженоголові”) вояки іррегулярної піхоти Османської імперії. Набиралися із незаможного мусульманського населення.

Бейлік – область, невелике державне утворення, володіння бея, який мав право на збір податків з місцевого населення. Існували у Малій Азії в XI-XVII ст.

Гези – (нідерл. geuzen — жebraки) прізвисько, яким іспанці наділили нідерландських дворян, які перейшли в опозицію до іспанської влади. Згодом ця назва поширилася на всіх тих, хто боровся проти іспанців.

Гуманізм – європейський інтелектуальний рух, один із головних компонентів Ренесансу.

Даймьо – (япон. “велика сім'я”) провінційні або регіональні земельні володарі у феодальній Японії XIV-XIX ст.

Дворянство мантиї – (фр. la noblesse de robe) частина дворянського стану, що утворилось з осіб судової професії, які отримували від короля дворянський патент за цивільну службу. Представники дворянства мантиї не належали до спадкової знаті лицарського походження.

Дворянство шпаги – (фр. noblesse d'eepee) старе, родовите дворянство Франції. Його представники віддавали перевагу військовій службі.

Девширме – (тур. “набір”) система набору дітей з християнських родин для навчання на посади службовців палацу, адміністративного чи військового корпусу в Османській імперії.

Джагір – (фарсі “той, хто тримає місце”) панівна форма феодального землевласництва в імперії Великих Моголів XVI- XVIII ст.

Диван – вищий орган законодавчої, виконавчої чи законодавчо – радної влади в ісламських державах.

Дін-і-ілахі – (перс. “божественна віра”) релігія, створена падішахом Акбаром Великим для примирення ісламу, індуїзму та інших релігійних течій, що існували в імперії Великих Моголів.

Друге видання кріпосництва – процеси появи або посилення кріпосного права у країнах Центральної та Східної Європи у XVI-XIX ст. Його

особливостями були: панщинне господарство, яке носило не натуральний, а товарний характер (було зорієнтовано на ринок) при збереженні кріпака-виробника, як поміщицької приватної власності.

Єзуїти – члени католицького чернечого ордену “Товариство Ісуса” заснованого іспанським дворянином І. Лойолою у 1540 р. Заснування ордену є однією з складових Контрреформації.

Індульгенція – (лат. від *indulgeo* – дозволяю) відпущення тимчасових покарань римо-католицькою церквою за гріхи. Практика продажу індульгенцій стала приводом до виступу М. Лютера.

Ікта – (араб. “наділ”) форма перерозподілу земельної ренти на мусульманському Сході, а також умовне земельне тримання, схоже з західноєвропейським леном або феодалом.

Кальвінізм – напрямок протестантизму, створений та поширений теологом та мислителем Жаном Кальвіном. У Франції кальвіністів називали гугенотами (від нім. *eidgenôz* – “соратник, однодумець”).

Капикулу – (від тур. “державні раби”) раби-бранці. Систематичний набір дітей із підкорених християнських слов’янських народів Балкан для служби у війську та адміністративному апараті Османської держави. З обов’язковим отуреченням та ісламізацією рекрутів.

Контрреформація – рух у XVI-XVII ст. за оновлення та реформу католицької церкви. Виникла як реакція на протестантську Реформацію та поширення протестантизму.

Лютеранство – протестантська течія у християнстві. Виникло в результаті реформаційного руху в Німеччині у XVI ст. Основні принципи віровчення були розроблені та сформовані у ході боротьби Мартіна Лютера та його послідовників проти зловживань римо-католицької церкви.

Мануфактура – (від лат. *manus* – “рука” та лат. *facere* – “робити”) ранньокапіталістичне підприємство, засноване на ручній праці найманих робітників, де існує розподіл праці на окремі виробничі операції.

Маньєризм – (італ. *manierismo* – манера, хімерність) течія західноєвропейського мистецтва XVI ст. характеризується втратою гармонії мвж духовним та тілесним, природою та людиною.

Мульк – (араб. “власність”) вид приватної власності у період феодалізму в країнах Близького та Середнього Сходу. Безумовне земельне володіння. Мульк, протилежність “ікті”.

Обгороджування – (англ. *enclosures*) – специфічна форма ліквідації общинних земель та порядків в Англії в XV-XVI ст., форма масової експропріації селянства великими землевласниками.

Папоцезаризм – зосередження в руках глави римо-католицької церкви (римського папи) світської та духовної влади.

Пуритани – (лат. “*purus*” – чистий) прихильники поглиблення реформації, очищення англіканської церкви від “пережитків папізму”.

Ренесанс або Відродження – (фран. *Renaissance* – “Відродження”) – культурно-філософський рух кінця XIV-XVI ст., що ґрунтувався на ідеалах гуманізму та орієнтувався на спадщину античності.

Реформація – (лат. reformatio – “виправлення, перетворення”) – широкий релігійний та суспільно-політичний рух у Західній Європі XVI-XVII ст., спрямований на реформування католицької церкви.

Сенгоку – (япон. “період воюючих царств”) період в історії Японії з 2-ї пол. XV – до початку XVII ст. Від втрати сьогунами з дому Асчікага влади над країною до встановлення сьогунату Токугави.

Сі-но-ко-сьо – японська станова система, встановлена сьогунами на початку XVII ст. “Сі” – самураї, “но” – селянство, “ко” – ремісники, “сьо” – торговці.

Султан – вищий титул правителя в ісламських державах.

Сьогун – військовий диктатор феодальної Японії. Голова бакуфу.

Сьогунат – державний лад феодальної Японії з 1192 р. до революції Мейцзі (1868 р.).

Тенно – титул імператора в Японії.

Теократія – (грец. “боговладдя”) форма державного правління, за якою політична влада належить духовенству або главі церкви. Передбачає ототожнення світської та духовної влади.

Тимар (тимарна система) – лен за військову службу, умовне феодальне тримання в Османській імперії введений при султані Мурадї I. Річний прибуток з одного тимару не повинен був перевищувати 20 тис. акче.

Цезарепапізм – система влади в державі, коли глава держави в той же час є главою церкви.

Швабський союз – військово-політичне об’єднання магнатів південного заходу Німеччини. Був укладений у м. Еслінген (Швабія) у лютому 1488 р. між імперськими лицарями та імперськими містами. Боровся за реформу централізації країни. Війська Швабського союзу брали участь у придушенні Селянської війни 1524-1525 рр. Розпався наприкінці 1533 р.

Яничари – (від тур. “ені чері” – “нове військо”) постійне військо Османської держави, що знаходилось на казенному утриманні. Набиралось з осіб рабського статусу, переважно християнського віросповідання з обов’язковим переходом у іслам. З часом перетворились на частини гвардії турецьких султанів.

7. РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

Підручники, навчальні посібники та хрестоматії:

1. Балух В.О., Коцур В.П. Історія середніх віків: У 2 т. Чернівці: Наші книги, 2011. Т. 2. Високе і пізнє Середньовіччя. 616 с.
2. Балух В.О., Коцур В.П. Культура ранньомодерної Європи: підручник для студ. вищ. навч. закл. Харків: Фоліо, 2017. 495 с.
3. Дрібниця В. О. Нова історія (XVI – кінець XVIII століття). – К.: А.С.К.: Фаренгейт, 2000. – 221 с.
4. Д'ячков С. В., Лиман С. І., Сорочан С. Б. Історія середніх віків: Навчально-методичний посібник. – Харків: ХНУ ім. В. Н. Каразіна, 2006. – 128 с.
5. Дятлов В.О. Історія країн Європи та Америки у ранній Новий час (XVI – перша половина XVIII ст.): посіб. для студентів іст. ф-тів пед. навч. закл. III–IV рівня акредитації. – Чернігів, 2002. – 35 с.
6. Дятлов В.О. Історія середніх віків країн Європи та Америки: посіб. для студентів іст. ф-тів вищ. пед. навч. закл. III–IV рівня акредитації. – Чернігів, 2000. – 32 с.
7. Зінченко А. Історія дипломатії: від давнини до початка нового часу. Навчальний посібник. Вінниця, Нова книга, 2002.
8. Історія держави і права зарубіжних країн (Середні віки та ранній новий час): Навч. посібн. /За ред проф. Б.Й. Тищика. – Львів, 2006.
9. Історія західноєвропейського Середньовіччя. Хрестоматія / Упорядник М.О. Рудь. – Київ : Либідь, 2005. — 654 с.
10. Історія західноєвропейського раннього нового часу. Хрестоматія. / Упорядн. П. Котляров, В. Дятлов. К., 2019. 511 с.
11. Історія війн і військового мистецтва: в 3-х т. Т. 2. Від професійних найманих армій до масових (мобілізаційних) армій (початок XVI – початок XX ст.) / Войтович Л., Голубко В. — Х.: Фоліо, 2018.
12. Історія країн Західної Європи доби пізнього середньовіччя. Частина III: Навчально-методичний посібник (для студентів факультету історії та філософії) / І.В. Немченко. В.В. Чепіженко. Одеса: ОНУ імені І.І. Мечникова, 2019. 144 с.
13. Історія середніх віків. Практикум. Частина II: Навч. посіб. / В. В. Гордієнко, Г. М. Гордієнко, І. І. Кривошея, О. О. Салата. Умань, 2014.
14. Історія середніх віків. Практикум. Частина II: навч. посібник / В. В. Гордієнко, Г. М. Гордієнко, І. І. Кривошея, О. О. Салата. Київ: КНТ, 2017.
15. Італійський гуманізм XIV – XV ст. (Тексти джерел). Практикум з історії Середніх віків: навчальний посібник / В.О. Балух, О.В. Балух, В.П. Коцур. Чернівці: Наші книги, 2016.
16. Кузовков В.В. Історія країн Азії та Африки в середні віки: Навчально-методичний посібник для студентів спеціальності 6.020302 «Історія» вищих закладів освіти. – Миколаїв: МНУ імені В.О. Сухомлинського, 2013. – 184 с.
17. Книга для читання з історії середніх віків Т. III. За ред. проф. С.Д. Сказкіна. К.: Радянська школа, 1952-1955.

18. Книга для читання з історії Середніх віків, К., “Радянська школа”, 1971, 243 с.
19. Крижановська О.О., Крижановський О.П. Історія середніх віків. Вступ до історії західноєвропейського Середньовіччя: Курс лекцій: Навч. посібник. – К.: Либідь, 2004.
20. Немченко І.В., Кулачинський М.М. Методичний посібник з історії Німеччини XVI – першої половини XVII ст. Первомайськ-Одеса, 2003.
21. Рубель В. А. Історія середньовічного Сходу. Тематична хрестоматія. – Київ: Либідь, 2000. — 624с.
22. Семенов В.Ф. Історія середніх віків. Підручник. К.: Вища школа, 1975. – 526 с.
23. Тоцький П.М. Культура Іспанії періоду Ренесансу. Хрестоматія. Одеса: ОНУ, 2016. 202 с.
24. Хрестоматія з історії середніх віків: в 3 т. / [за ред. М. П. Граціанського і С. Д. Сказкіна]. Київ, 1952.
25. Хрестоматія з історії середніх віків. Т. II. За ред. С.Д. Сказкіна, О.С. Самойла, О.М. Чистозвонова. К.: Радянська школа, 1956.

Узагальнюючі роботи:

26. Блок М. Феодальне суспільство [Електронний ресурс] / Пер. з фр. Київ, 2001. Режим доступу: <http://litopys.org.ua/bloch/blo.htm>
27. Бобилева С. Історія Німеччини з давніх часів до 1945 року. Посібник., 2003.
28. Бродель Ф. Матеріальна цивілізація, економіка і капіталізм. XV–XVIII ст.: в 3 т. – Т. 1 – 3. – К.: Вид-во Жупанського, 1995.
29. Дейвіс Н. Європа: Історія / Пер. з англ. П. Таращук, О. Коваленко. Київ, 2000.
30. Джеджора О. Історія Європейської Цивілізації. Л.: Львівська Богословська Академія, Інститут історичних досліджень Львівського держ. ун-ту ім. Івана Франка, 1999. Ч. 1: До кінця XVIII століття. – 447 с.

Спеціальні видання:

31. Бенсінг М. Характер, організація та роль громад у Селянській війні в Німеччині (1524-1525 рр) // Український історичний журнал. – 1967. – № 4. – С. 85-94.
32. Войтович Л., Целуйко О. Правлячі династії Європи. Біла Церква, 2008.
33. Гені Б. Історія та історична культура середньовічного Заходу. К., 2002.
34. Герасименко М. Криваве законодавство проти експропрійованих. // Наука. Освіта. Молодь. – С. 94-96.
35. Головащенко С. Історія християнства. Курс лекцій. – К., 1999. – 352 с.
36. Мейджор Джеймс Рассел. Репрезентативні установи у Франції епохи Відродження, 1421—1559. – К., 1983.
37. Дятлов В.О. “В ім’я Бога і загального добра”: Нижчі верстви населення німецького міста і Реформація. – Чернігів: Сіверян. думка, 1997. – 352 с.

38. Дятлов В.О. “Старий” європейський міський республіканізм в епоху раннього Модерну (XVI–XVII ст.) // Сіверян. літопис. – 2005. – № 1. – С. 86–92.
39. Дятлов В.О. Доля “простої людини” в есхатологічних міфах та пророцтвах у Німеччині XV–XVI ст. // Людина, суспільство, культура: історія та сучасність: матеріали ювіл. наук. конф., присвяч. 80-річчю Чернігів. держ. пед. ін-ту ім. Т. Г. Шевченка / редкол.: О. Б. Коваленко (відп. ред.) [та ін.]. – Чернігів, 1996. – С. 29–33.
40. Дятлов В.О. Європейські реформатори XVI ст.: спроба історично-антропологічної характеристики // Середньовічна Європа: погляд з кінця XX ст.: матеріали Міжнар. наук. конф. – Чернівці, 2000. – С. 28–31.
41. Дятлов В.О. Ідея релігійних війн і союзів в епоху Реформації (1517–1530 рр.) // Науковий вісник Дипломатичної академії України / заг. ред. Б. І. Гуменюк, Л. С. Тупчієнко, В. Г. Ціватий. – Київ, 2002. – Вип. 6: Світова дипломатія: історія і сучасність. – С. 293–301.
42. Дятлов В.О. Мартин Лютер в української і російської істориографії XVI – початку XX вв. // Студії Гете – Інститут в Києві. – Київ, 2000. – Вип. 3. – С. 30–34.
43. Дятлов В.О. Масова проповідь у Німеччині в період Реформації та селянської війни 1517–1525 рр. // Тези доповідей міжвузівської науково-практичної конференції / Чернігів. держ. пед. ін-т ім. Т. Г. Шевченка. – Чернігів, 1995. – С. 205–207.
44. Дятлов В.О. Нижчі верстви населення німецького міста і Реформація (друга половина XV – перша половина XVI ст.): автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. іст. наук: 07.00.02 «Всесвітня історія» / Ін-т укр. археології та джерелознавства ім. М. С. Грушевського. – Київ, 1998. – 32 с.
45. Дятлов В.О. Питання про правове становище нижчих верств населення у німецьких містах XV–XVI ст. // Тези доповідей міжвузівської науково-практичної конференції: секція соц.-політ. та гуманіт. наук. – Чернігів, 1992. – Ч. 3. – С. 81–82.
46. Дятлов В.О. Проблема “батьків і дітей” в епоху релігійного розколу і Реформації в Німеччині (1517 – 1525 рр.) // Вісник Чернігівського державного педагогічного університету. Серія: Історичні науки / Черніг. держ. пед. ун-т ім. Т. Г. Шевченка; голов. ред. М. О. Носко. – Чернігів, 2009. – Вип. 73, № 6. – С. 35–41.
47. Дятлов В.О. Радикальна реформація і релігійно-конфесійний регіоналізм в Європі в XVI ст. // Науковий вісник Дипломатичної академії України / за заг. ред. Б. І. Гуменюк, Л. С. Тупчієнко, В. Г. Ціватий. – Київ, 2003. – Вип. 9: Зовнішня політика та дипломатія: історичні традиції, сучасні реалії, перспективи. – С. 309–318.
48. Дятлов В.О. Реформація XVI століття у Німеччині: між універсалізмом і націоналізмом // Науковий вісник Дипломатичної академії України / заг. ред. Б. І. Гуменюк, Л. С. Тупчієнко, В. Г. Ціватий. – Київ, 2002. – Вип. 7: Зовнішня політика та дипломатія: теорія, історія, практика. – С. 356–364.
49. Дятлов В.О. Реформація і проблема духовного відродження людини та суспільства // Вісник Чернігівського державного педагогічного університету.

Серія: Історичні науки / Чернігів. держ. пед. ун-т ім. Т. Г. Шевченка; голов. ред. О. Ф. Явоненко. – Чернігів, 2004. – Вип. 27, № 2. – С. 3–8.

50. Дятлов В.О. Середньовічний плебс у німецькій історіографії кінця XIX – початку XX ст. // Питання вітчизняної та зарубіжної історії / редкол.: О. Б. Коваленко [та ін.]. – Чернігів, 1991. – С. 33–37.

51. Дятлов В.О. Соціотопографічна структура нижчих верств населення німецького міста XV–XVI ст. // Проблеми історичного і географічного краєзнавства Чернігівщини / редкол.: Л. Е. Раковський, Л. Б. Панченко. – Чернігів, 1995. – Вип. 3. – С. 12–13.

52. Дятлов В.О. Традиціоналізм і радикалізм у реформаційному вченні і діяльності Андреаса Боденштайна Карлштадта (1486–1541) // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Серія: Історія / НАН України, Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка. – К., 2011. – Вип. 106. – С. 23–26.

53. Дятлов В.О. Церковна політика герцога Георга Саксонського (1471–1539). Реформа проти Реформації // Вісник Чернігівського національного педагогічного університету. Серія: Історичні науки / Чернігів. нац. пед. ун-т ім. Т. Г. Шевченка; голов. ред. М. О. Носко. – Чернігів, 2014. – Вип. 123, № 10. – С. 11–16.

54. Дятлов В.О. Чого не знав герцог? Князівська влада і комунікативна культура Реформації // Вісник Чернігівського державного педагогічного університету. Серія: Історичні науки / Чернігів. держ. пед. ун-т ім. Т. Г. Шевченка; голов. ред. М. О. Носко. – Чернігів, 2006. – Вип. 34, № 4. – С. 55–59.

55. Дятлов В.О. Від “свободи»” до “порядку””: соціальні гасла і міфи Реформації XVI ст. // Сіверянський літопис. – 2010. – № 6. – С. 72–86.

56. Дятлов В.О. З “країни дурнів” у царство Христа // Сіверянський літопис. – 2000. – № 4. – С. 187–193.

57. Дятлов В.О. Німецькі міста на зламі пізнього Середньовіччя і раннього Нового часу (XV–XVI ст.) // Проблеми урбанізації та етнокультурних контактів в Південно-Східній Європі (м. Батурын, 9–14 черв. 1997 р.): тези доп. – К., 1997. – С. 24–25.

58. Дятлов В.О. Реформи і Реформація у Німеччині (XV–XVI століття) / Чернігів. нац. пед. ун-т ім. Т. Г. Шевченка; відп. ред. О. Б. Коваленко. – Чернігів: ЧНПУ, 2010. – 308 с.

59. Ендрес Тухер. Книга баумайстра міста Нюрнберга (1464–1475) / пер. з нім.; публ., передм. і прим. В. О. Дятлова // Питання вітчизняної та зарубіжної історії / редкол.: О. Б. Коваленко [та ін.]. – Чернігів, 1991. – С. 53–58.

60. Ідентичність Франції. Простір та історія. Кн. 1 / Ф. Бродель; пер. з фр. С. Глухової. — К.: Вид-во Жупанського, 2013. — 368 с.

61. Іналджик Г. Османська імперія: Класична доба 1300–1600 рр. Київ, 1998.

62. Історія Франції: Королівська держава та створення нації (від початків до кінця XVIII ст.) / Вадим Ададуrow; В. о. Львів. нац. ун-т ім. І. Франка. Ін-т істор. досліджень. — Львів: Вид-во Українського Католицького Ун-ту, 2002. — 412 с.

63. Історія Центрально-Східної Європи / За ред. Л. О. Зашкільняка. Львів, 2001.
64. Ле Гофф Ж. Цивілізація середньовічного Заходу. – К., 2005.
65. Лінч Дж. Середньовічна Церква: Коротка історія / Переклад з англійської В.Шовкун. – К., 1994. – 348 с.
66. Література західноєвропейського середньовіччя / під ред. Н. О. Висоцької. Вінниця: Нова Книга, 2003. 464 с.
67. Мак-Нил У. днесення Заходу: Історія людського суспільства. – К.: Ника-Центр, 2004. – 1064 с.
68. Розенталь Н.Н. Західноєвропейське середньовіччя. Одеса, 1929. Ч.2.
69. Рубель В. Японська цивілізація: традиційне суспільство і державність. Київ, 1997.
70. Франція: історія державності і права (IX — початок XXI ст.) / Б. Й. Тищик, Л. Е. Шевчук. — Львів: Світ, 2018. — 368 с.
71. Цернер А. Відродження мистецтва у Франції: винахід класицизму. К., 2003.
72. Чибич С. Історія християнської церкви. – Львів, 2001. – 600 с.
73. Ярроу Філіп Джон. Літературна історія Франції: Франція Ренесансу 1470—1589. – К., 1974.
74. Atwell William S. "Time, Money, and the Weather: Ming China and the "Great Depression" of the Mid-Fifteenth Century". // The Journal of Asian Studies, № 61, Number 1, 2002. P. 83–113.
75. Brook Timothy. The Confusions of Pleasure: Commerce and Culture in Ming China. Berkeley: University of California Press. 1998.
76. Dyatlov V.O. Die religios-ethische Lehre Luthers hinsichtlich der Arbeit: vom Mittelalter hin zur Neuzeit // Schriftenreihe des Goethe – Instituts. – Kiew, 2000. – Jg. 3. – S. 66–70.
77. Ebrey Patricia Buckley. The Cambridge Illustrated History of China. Cambridge: Cambridge University Press. 1999.
78. Elliot Mark C. The Manchu Way: The Eight Banners and Ethnic Identity in Late Imperial China. Stanford: Stanford University Press, 2001.
79. Medium aevum. Середні віки / Л. Войтович, Н. Козак, Ю. Овсінський, М. Чорний. – Львів, 2010.
80. Watkins John. The 1559 Peace of Cateau-Cambrésis: Print, Marriages of State, and the Expansion of Diplomatic Literacy, 2013. – 320 p.

Періодичні видання:

1. Східний світ. Київ.
2. Сходознавство. Київ.
3. Український історичний журнал. Київ.

Інтернет ресурси:

<http://www.nbuv.gov.ua/> – Національна бібліотека України ім. В.І. Вернадського.

<http://www-history.univer.kharkov.ua/> – історичний факультет Харківського національного університету ім. Каразіна.

<http://www.history.com.ua/> – новини історичної науки.

<http://scholar.google.com/>;

<http://www.scirus.com/srsapp> – пошукові системи (виключно наукова інформація)

<http://gen.lib.rus.ec/> (Library Genesis),

<http://www.bl.uk/> (Британська бібліотека),

<https://archive.org/index.php> (Internet Archive),

<https://www.academia.edu/> (Academia),

<http://expositions.bnf.fr/index.php> (Національна бібліотека Франції),

<https://www.loc.gov/> (Бібліотека Конгресу США),

<https://www.wdl.org/en/> (World Digital Library),

<http://warburg.sas.ac.uk/> (The Warburg Institute),

<http://www.nationalarchives.gov.uk/> (Національний архів Великобританії),

<http://www.brillonline.nl/> (Brill Academic Publishers),

<http://www.nlobooks.ru/journals/novoe-literaturnoe-obozrenie>,

<http://medievalsourcesbibliography.org/index.php> (Online Medieval Sources Bibliography),

http://www.gutenberg.org/wiki/Main_Page (Project Gutenberg),

<http://www.vostlit.info> (Середньовічні історичні джерела Сходу та Заходу).

ДЛЯ НОТАТОК

ДЛЯ НОТАТОК

Навчальне видання

**КЕДУН І. С., ЛЕЙБЕРОВ О. О.,
ПРУДЬКО В. О., САМОЙЛЕНКО О. Г.**

ІСТОРІЯ СЕРЕДНІХ ВІКІВ

ЧАСТИНА 2.
ПІЗНЄ СЕРЕДНЬОВІЧЧЯ
(кінець XIV – початок XVII століття)

*Навчально-методичні матеріали
та плани семінарських занять*

Технічний редактор – І. П. Борис

За авторським редагуванням.

Підписано до друку 09.11.23 р.
Гарнітура Computer Modern
Замовлення № 879

Формат 60x84/16
Обл.-вид. арк. 2,91
Ум. друк. арк. 3,25

Папір офсетний
Електронне видання

Ніжинський державний університет
імені Миколи Гоголя.
м. Ніжин, вул. Воздвиженська, 3^А
(04631)7-19-72
E-mail: vidavn_ndu@ukr.net
www.ndu.edu.ua

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи
ДК № 2137 від 29.03.05 р.